

Dominus pacificum belli dedit exitum : ita et nunc servi sui meritis consimilem virtutem ostendere dignatus est. Similem ergo illum fecit gloriæ Sanctorum. Et sicut Moyses precibus magis quam armis triumphavit, ita gloriosissimus Princeps per arma justitiæ omnia bella feliciter consummavit, ac minime funestam et incruentam victoriam semper habuit. Denique consummatis gloriosissime hujus vitæ laboribus, postquam bonæ opinionis odorem longe lateque redolere fecerat, locumque sibi dilectum cum ceteris monasteriis ditando, et ornando, et excolendo ad perfectum adduxerat, ad percipiendam immarcescibilem coronam ab ergastulo carnis a Domino est vocatus. Qui cum cerneret imminere sibi mortis diem, citatis ad se parentibus et cognatis beatissimæ Imperatricis Chunegundæ, nonnullis etiam regni primoribus, manu eam apprehensam illis commendavit hujusmodi verbis memoria dignis : Hanc ecce, inquit, mihi a vobis imo per Christum consignatam ipso Christo Domino nostro, et vobis reconsigno virginem vestram.

36. In ejus vero transitu, terra plorante, cælum exultavit, sicut Dominus per suam misericordiam revelare dignatus est. Sub ipsa etenim hora exitus illius cuidam servo Dei in solitudine commoranti, diabolus sub humana specie traditur apparuisse (65). Quem vir Dei per spiritum protinus agnovit, et ait : Quo vadis? Cui ille : Ad exequias, inquit, Principis pergo. At ille respondit : Vade, inquit, et comple negotium tuum, in quantum tibi a Domino permittitur. Verumtamen consummato officio tuo, adjuratus per Deum vivum, ad me revertere, ut per te rei exitum cognoscam. Post modicum vero reversus coram servo Dei gemebundus adstitit, et voce querula, et ingenti ululatu dixit : Heu heu ! delusi sumus, in vanum laboravimus, quin etiam ab angelis Dei confusi discessimus. Assistentibus enim hinc et inde nobis et spiritibus angelicis, merita animæ juste in statera appensa sunt; et fasciculis peccatorum deprimentibus, jam pene pars nostra præponderaverat.

37. Tunc subito adustus quidam superveniens cum catino aureo, partis dextræ lancem oneravit, mirumque in modum parti nostræ adeo præponderavit, ut et ipso catino ad terram collapsio, ruina collisionis signum impresserit. Itaque victores angeli animam nobis ereptam gaudentes in suum consortium abduxerunt. Hæc vero tametsi corporaliter gesta referantur, necesse tamen est ut virtute spiritali completa intelligantur. Res etenim spirituales

A per corporales exprimuntur imagines : cumque aliud foris agitur aut dicitur, intus aliud geri significatur. Præmemoratus et sæpe rememorandus Dei famulus calicem aureum in honorem Dei et commemorationem S. Laurentii martyris ecclesiæ Merseburgensi contulerat, cujus speciali patrocinio coram Deo adjutus, et in ipsa sui exitus, hora creditur liberatus. Omni vero veneratione et admiratione dignum esse perpenditur, quod eadem hora calix in certa custodia clausus habebatur, nec minus tamen prædictæ collisionis materiale signum excepit.

38. De eodem vero calice, quid religiosorum virorum relatione in veritate audierimus, futurorum memoriis intimare operæ pretium dignum duximus. Cum enim prædictus Christi confessor Henricus, pro disponendis regni negotiis Marsipolim venisset, accidit, ut quadam die ad altare S. Laurentii attentissime Missam audiret. Qua completa, sicut semper facere consueverat, ablutionem calicis sumere volebat, sed interveniente magno negotio regni, quod vir sanctus proposuit, tunc temporis fieri non potuit. Vocato itaque custode ecclesiæ, rogavit eum, ut calicem cum ablutione in mundo loco reponeret, et eum omni diligentia servaret : quoadusque ipse exoccupatus aptum tempus et locum ad sumendam illam inveniret. Excrescentibus autem causis et placitis, tota die illa turbatus, non potuit se expedire. Postera vero die, post matutinas, cum paucis secretariis suis, clanculo monasterium introivit, et diutius flexis genibus et profusis lacrymis Deum exoravit; accersitoque custode, calicem cum ablutione sibi afferri præcepit. Cumque allatus fuisset et discooperatus, invenerunt ablutionem illam in formam veri sanguinis transmutatam. Quod factum mirabile mox universis, qui aderant, innotuit, et tunc et semper in laudem Dei, et gloriam confessoris sui omnis Ecclesia successoribus suis enarrabit.

39. Discite ergo divites hujus facere sæculi vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defeceritis, ipsi vos in æterna rescipiant tabernacula. Hujus vero gloriosissimi ac beatissimi Patris præconia linguam carnis reticere non convenit, in cujus transitu angelis triumphantibus cælum exultavit. Defuncto itaque beatissimo Dei famulo anno regni sui xxiv, vitæ quinquagesimo secundo, Imperii vero undecimo, corpus ejus in ecclesia beatorum Apostolorum Petri et Pauli Babenbergæ honorifice sepultum est ac postmodum multis miraculorum virtutibus a Domino glorificatum est.

AD LIBRUM MIRACULORUM OBSERVATIO PRÆVIA.

Notavit Gretserus pag. 81, in apographo Bambergensi Vitæ S. Henrici hunc se titulum reperisse : « Incipit liber primus de vita et gestis S. Henrici Imperatoris confessoris », in eodem apographo nusquam apparere, « aut finem primi aut exordium libri secundi; « nisi forte, inquit, id sumendum sit a commemoratione miraculorum, quæ Deus per sanctum Imperatorem, jam vita functum patravit. Ita prorsus censendum putamus; cum caput 30 dicatur parsænesis et epilogus : sequens vero 31 a miraculis incipiat, nempe ab ea visione, quo Bruno Augustanus antistes, Sancti frater, ab evertendo episcopatu

(65) De hac qualicumque visione consulendus Gretserus a pag. 94 : nos reliqua quæ ad Sancti felicissimi-

mum exitum pertinent, suo loco exposuimus.

Bambergensi absterritus est. Extenduntur porro miracula a dicto cap. 31 ad 54, ut numero xxiv, quorum prima x ante canonizationem contigisse videntur: nam capiti 41 præfigitur hic titulus: « Proæmium in miracula quæ in tractatione S. Henrici Imp. patrata sunt; » transiatis autem ejus reliquias nemo dixerit, antequam sacrum corpus e terra levatum fuerit, quod supra § 3 accidisse ostendimus anno 1147. Non ignoro translationem S. Henrici etiam accipi posse, ut miracula quis facta putet eo tempore quo sacrum ejus corpus ex loco ubi mortem obierat, Bambergam referretur: verum circumstantiæ ita loquuntur, ut restringenda videantur ad translationem aliquam reliquiarum factam post Sancti canonizationem. Visum proinde est totum miraculorum historiam, ad normam nostram, ita dividere, ut decem illa priora constituent partem primam, reliqua partem alteram: eaque ex Surio describere omissis Gretserianis capitum divisionibus. Sit itaque

MIRACULORUM S. HENRICI PARS PRIMA.

1. Anno Dominicæ incarnationis mxxv, ab Urbe A condita millesimo septingentesimo septuagesimo sexto Chunradus ex regni primoribus unus, sed regno antea per rebellionem adversus, Principibus pro ejus electione discordantibus, Aribone autem Moguntino Archiepiscopo, et Eberhardo Babenbergensi Præsule sibi faventibus, octogesimo quinto loco ab Augusto regnum suscepit et annis xv regnavit. Sublimatus autem in regni sede, consilio Brunonis Augustensis Episcopi, fratris Heinrici imperatoris, qui semper, ut supra dictum est, felicibus ejus invidebat actibus, Babenbergensem episcopatum meditabatur destruere, Quia idem Bruno Episcopus promisit reginæ Gisilæ, omnia prædia hereditario jure ad se pertinentia, filio ejus Heinrico contradere. Locus igitur [et tempus B conventui statuitur, ubi hæc res ad exitum perducitur. Nocte vero, quæ diem præcesserat, in qua hæc ventilanda erant, Eberhardus episcopus ad tentorium prædicti Brunonis clam accessit, lectoque ejus assidens, multa super hac re monendo, obsecrando, memoriam fratris animo inculcando cum eodem sollicitus egit. Quia vero jam multa noctis hora transacta recesserat, et Episcopum pro auditis sollicitatum somnus oppresserat, visus est ei frater suus Imperator Henricus lecto suo adstare, faciemque suam barba ex una parte depilata turpatam objectare. Cum super hac re stupido et admiranti, ac quis tam temerarios ausus in eum præsumeret, interroganti: Tu, ait, hæc fecisti: qui me, et sanctos Dei, quos rebus mihi a Deo concessis dotavi, C despoliare disposuisti. Cave jam ulterius super hac temeritate, ne incepta luas magna infelicitate. Ad hæc ille expergefactus, ac de visione non parum perterritus, membrorum quoque horrore ac timore non leviter est attactus. Mane autem facto, cum diu expectatus ad conventum procerum non veniret, regina pro filio sollicita, nuntiis missis, obnixè rogabat, ut adveniens promissa perficeret. Ille vero affirmabat se tanta infirmitate gravari, ut nec de lecto surgere, nec pedem posset quoquam movere. Cum rogaretur ut se in lecto ad conventum deportari putaretur, quo vel sic promissio perficeretur, omnino abdicavit, seque in Deum et Sanctos ejus peccasse, libera tandem voce proclamavit. Sic itaque divina pietas per merita famula sui, ne spe quam in se posuit fraudaretur, omnia illa pravæ conspirationis machinamenta repressit: itaque, quod ab eo

bene cœptum est, confirmando, semper exinde ad meliora provexit.

2. Sed jam nunc ad miracula, quæ post felicem illius transitum Dominus, ad declaranda meritorum illius insignia, circa gloriosi corporis ejus sepulturam operatus est, veniamus; pauca ex his ad posterorum notitiam transferentes; quæ aut veraci aut indubitata majorum relatione ad nos delata sunt, aut ipsi modernis temporibus gesta probavimus, et vidimus. Mulier quædam contracta in ipsa civitate manebat, adeo incurvata, ut ad gradiendum erigi nullatenus potuisset, sed reptaret potius manibus quam pedibus ambularet. Huic orationibus frequenter incumbenti divinitus inspiratum est, ut ad memoriam beatissimi viri accederet, atque omnipotentis Dei misericordiam obnixius imploraret. Accidit autem ut dies anniversarius præfati Patris Domini nostri congrua observatione celebrari deberet. Populo ergo, more solito, ad ecclesiam conflente, et clero vigiliis vespertinas celebrante, mulier quoque illa incurvata et contracta advenit, et plena fide ac devotione usque ad locum sepulcri accessit, dicens cum Propheta: Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi ejus, in atriis domus Domini. Ibidem ergo pernoctans in oratione, universum quod habebat, id est cor contritum et humiliatum Domino obtulit, et in fide Christi lacrymis rigavit pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat, et unguento ungebat. Et quoniam multum valet deprecatio justis assidua, cum indefessa usque in diem talibus sacrificiis insisteret; circa horam diei tertiam inter ipsa Missarum solemnia, dum in secunda Missa Alleluia canitur, Laus Dei in hominibus, ipso operis effectu adimpletur. Subito enim, cernentibus cunctis qui aderant, mulier quasi in ecstasi facta est, ac deinde sensim nervi, qui dirigerant, dissolvi, et universa corporis membra concrepantia cœperant extendi; ac sic ordine suo tota incurvati corporis deformitas in suam pulchritudinem reformata est, et mulier erecta, et usum ambulandi, et reliqua membrorum officia cum omni integritate reciperet. Id autem certissima fide cognitum est, referentibus boni testimonii fratribus, qui præsentibus huic miraculo se interfuisse et vidisse testati sunt.

3. Neque hoc negligendum aut silentio prætereundum videtur, quod antiquitas tradidit, et veridica relatione multorum memoriæ commendavit.

Quidam ædituus in ordine laico ad custodiam ecclesie deputatus, furtis cœpit consuescere, et in ipsa ecclesia, quæcumque poterat, clanculo decrustabat. Sed quemadmodum bonis Dei male utendo, mali ipsa bona Dei, quantum in se est, quodammodo convertunt imo pervertunt in malum; ita e contrario summus artifex mala malorum quandoque etiam in bonum convertit ipsorum. Ut enim ad propositum redeamus, ille prædictus ecclesiasticæ custodiæ deputatur, cum jam inolita vitiorum consuetudine ipsam consuetudine peccandi sibi quasi legem fecisset, misericorditer a Domino visitatus atque correptus est, juxta illud: Si justitias meas profanaverint, et mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum. Nocte igitur quadam, dum in ipsa ecclesia somnum caperet, servus Dei aspectu terribilis illi apparuit, qui et aspere invecus in eum dixit: Species decipit te, et concupiscentia subvertit cor tuum, Quare hoc et hoc fecisti? Scito quia rem iniquam operatus es. Hoc dicto, illum de stratu suo protraxit, et multis verberibus cæsum, cruentatum dereliquit. Hæc quidem somnians pertulit, sed expergefactus signa plagarum evidentia demonstravit, et verba verberum argumentis comprobavit. Taliter ab immani præcipitio retractus, idem ipse postmodum in suo ministerio usque ad proveciorem ætatem in ecclesia permansit, et in ejus correctione multi correcti sunt, glorificantes Deum, qui per servum suum jam coronatum in cœlis talia operatur adhuc in terris.

4 Quadam vice incerto casu cuidam accidit, ut dissociatis ab invicem naturalibus instrumentis, mandibula loco suo dimota, et oris impediret officium, et naturalem humani decoris compositionem deformare. Doloris, et deformitatis accedebat molestia, quam perpendere in alio commode valebimus, si ad nostri corporis infirmitatem animo recurramus. Talibus circumventus incommodis clamavit ad Dominum, et divinæ pietatis obnoxius imploravit auxilium. Ut ergo opera Dei manifestarentur in illo, multis assistentibus et videntibus, ad tumbam Beati accessit, et capite superimposito, tam diu precibus institit, quoadusque per merita servi Dei sanitatem, quam desiderabat, accepit. Quid enim? Necessarium enim est ut, qui Domino universæ creaturæ obediunt, illis creatura omnis certis legibus rationis per omnipotentis Dei virtutem obediatur.

5. Item in alio tempore contigisse in veritate audivimus, ut quidam a paralyti usque adeo vexaretur, ut exinde usum brachii perdidisset: nutu divino admonitus est ut ad sepulturam Sancti corporis accederet, et prostratus in oratione, Dei omnipotentis misericordiam per beatissimi viri ibidem requiescentis merita invocaret. Toto itaque corpore prostratus orationibus incubuit. Quid ergo? Christus Filius Dei, qui super terram gradiens manum aridam habentem sanavit; idem nunc sedens

A ad dexteram Patris, eodem invocato miraculo, per merita dilecti sui, supplicem istum liberavit. Sanus equidem ab oratione surrexit, et Deum propitiorem in commemoratione Sancti sui glorificavit. Clamor ad cælum attolitur et cum debita gratiarum actione hymnus gloriæ omnipotenti Deo ab universis assistentibus decantatur.

6. Hoc quoque successoribus nostris indicare curavimus, quod in diebus Rogationum ad sepulcrum prædicti Confessoris contigisse veraciter cognovimus. Quidam enim sacerdos cum populo suæ procurationi commisso in diebus Rogationum crucem cum hymnis et canticis ad monasterium scilicet sancti Petri et S. Georgii deferebat: cum quo quidam cæcus, alterius manu ductus, veniebat. Is cum ad sepulcrum Confessoris Christi venisset, ex toto corde suo rogavit sanctum Heinricum, ut per ejus interventum, restitueretur ei lumen oculorum. Cumque diu precibus et lacrymis pulsaret ad ostium pii Confessoris, cunctis videntibus et in laudem Dei acclamantibus, redditus est ei visus per gratiam Omnipotentis. Et mirum in modum, qui alterius manu ductus crucem Domini secutus, fuerat cæcus, modo propriis manibus crucem ferens cum laudibus Christi, populo domum redeunti ductum præbuit illuminatus.

7. Aliud quoque divinæ virtutis miraculum celebri commemoratione et certa fide cognitum est. Erat quidam languidos ipsa in civitate omnibus cognitus, cujus inferiora omnia a lumbis et infra omnino præmortua fuerunt, adeo ut nec pedibus solo niti valeret, sed instrumento cuidam rotulis quatuor coaptato pendulus inhærebat, suique corporis molem manibus propriis pro possibilitate artificis volutabat. Idem loculum sanctissimi corporis frequentius visitare solebat: et per Dei misericordiam, ad celebranda servi sui merita, tantam gratiam est consecutus, ut membra præmortua vivificarentur, ac deinde baculis utroque humero suppositis, pedibus terram tangeret et erectus incederet.

8. Modernis etiam temporibus quidam contractus, quia adhuc in carne superest, in eodem loco sanatus est, et naturalem usum ambulandi recepit. Præter hæc multa alia sanctitatis argumenta et experimenta frequenter in eodem loco sunt: debiles curati, cæci illuminati; dæmones ex obsessis corporibus visibiliter fugati: multi ex diversis infirmitatibus ibidem frequentissime liberati sunt, Domino testificante, quanta Sanctorum gloria in cælis sit, quos tantis miraculorum virtutibus in terris coruscare concedit: ne apud homines loco humili teneantur, qui apud Deum meritis excelsi esse comprobantur.

9. Cum etenim miraculorum attestationibus, sanctitatem Confessoris sui Dominus declararet, Babenbergensis Ecclesie Prælati crebrescentibus signis, cum mandatis et litteris Chunradi Regis ac Principum Romam abierunt magna et quam mira-

bilis Deus per Confessorem suum operetur, Domino Papæ Eugenio, et Romanæ curiæ nuntiaverunt. At illi gaudentes, et pro tantæ famæ dulcedine Deum glorificantes, de canonizatione sancti Regis Henrici cœperunt sollicite ac diligenter ad invicem conferre, quatenus in Catalogo conscriberetur Sanctorum, qui virtutibus et signis probaretur assumptus esse in regnum cœlorum. Cui canonizationi quidam Cardinalis, Joannes nomine, cœpit vehementer obstistere, et projecto timore Dei, in quibuscumque potuit, non verecundatus est prædicto Confessori detrudere. Sed divina ultio detrahentem cœlesti verberare repente coercuit, et dum famam beati viri laceraret, potestas Dei lumine oculorum eum privavit. At ille adeo percussus et humiliatus cæcitatæ molestia et reatus sui conscientia cœpit tórqueri; et quomodo hanc plagam in Confessorem Christi peccando meruisset, publica voce confiteri, [et mirum in modum, quem prius dentibus detractionis lacerabat, hunc modo laudibus et præconiis usque ad sidera extollebat. Conversus itaque ad pœnitentiam, celerem consecutus est indulgentiam, et per intercessionem Confessoris Christi denuo est illuminatus, ob cujus ultionem justo iudicio Dei fuerat excæcatus.

10. Simili modo cum in loco Babenbergensi, ubi prædictus Confessor tumulatus fuerat, de canonizatione ejus celebris fama haberetur, vir quidam religiosus de signis, quæ per eum fiebant, cœpit dubitare, et de permutatione exequiarum, quæ in anniversario ejus celebriter fiebant, intra semetipsum dolere: qui mox oculorum caligine adeo est plagatus, ut postea per Confessorem Christi sanatus, quantum sanctitas ejus apud Deum posset, in curatione ipsius experiretur. Et mirandum est valde, quod de sanctitate tanti viri aliquis dubitare potuerit, cum conversationis sanctitatem, castitatis in-

tegritatem, eleemosynarum largitatem, humilitatis custodiam, et omnia opera justitiæ usque in finem vitæ suæ cum devotione summa servaverit. Sed, sicut scriptum est: Nemo propheta acceptus est in patria sua. Vir ergo prædictus, defectu lumini gravatus, confugit ad patrocinia Sanctorum, deprecans ut per eorum suffragia sanitas sibi restitatur oculorum. Et cum ex dolore et labore assidua venarum incurvatione fatigatus fuisset, lassatum corpus somno reparavit. Cui dormienti S. Wolfgangus, eo quod eum familiarem in orationibus suis habuerit, apparuit, et ait ei: Ora Confessorem Christi Heinricum, et liberabit te, quia, quod ejus sanctitati derogasti, idcirco hæc plaga cæcitatæ venit super te. Post hanc visionem expergefactus ex conscientia delicit sui contremuit, et ad tumbam Christi Confessoris concito gradu et devota mente properavit. Et procumbens terræ, a Confessore Christi lacrymis et precibus, suis excessibus veniam postulavit. Qui statim exauditus, et pristinae sanitati restitutus, gratiarum actiones Deo et sancto Heinrico retulit; et magnalia Dei, quæ circa ipsum Deus fecerat, religiosus viris, qui nobis retulere, ipse narravit. Caveant igitur habitatores sæculi domesticis Dei et civibus Sanctorum detrudere; quia necesse est eos hic et in æternum perire, qui Sanctorum bonis operibus solent obloqui et invidere. Quamvis ergo nunc tempora miraculorum non sint, signa enim debentur non fidelibus, sed infidelibus: tamen cum aliqua nobis præter solitum cursum ordinemque naturæ eveniunt, omni veneratione amplectenda sunt: quatenus et ipse, qui in Sanctis suis mirabilis est, honoretur, et tarditas nostra ad meliora quæque tantis virtutibus accendatur; præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

PARS ALTERA.

11. Tempore illo, quo venerabilis abbas Merseburgensis [Ecclesiæ Volmarus reliquias beati Henrici Confessoris Saxonice terræ invexit, sexus utriusque turba, fama divulgata, obviam venit: ex quibus quosdam recuperandæ sospitatis causa, quosdam vero ferens studium, quod ab antiquo circa ejusdem Regis nomen habuerant, attraxit: eo quod terræ suæ statim frequenti paganorum incursu quassatum. illum reformasse, priorum relatione didicerant. Sed meritorum ejus præconia cœperunt in ipso itineris processu evidentibus miraculorum indiciis declarari: in quo diversis morborum generibus oppressi, salutem pristinae [quot] fuerint restituti, referre per singula, tædium scribenti et fastidium forsitan generaret legenti. Tamen hoc non silendum, quod in plerisque curationum locis, in testimonium divinitus ostensæ virtutis, cumuli hanc grandes, vulgi studio, congesti excrevere: ut his

visis posteritas illi reverentiam exhiberet, cujus meritis tot genti suæ beneficia collata videret. Verumtamen his interim omissis, ea referenda sunt, quæ in memoria hodieque tenentur a multis.

12. Inter ægros, quorum multitudo salutem petens comitabatur, adolescens quidam irrefragabili membrorum contractu globatus, a parentibus portabatur [sella] gestatoria. Qui, nil in via consecutus, ad ecclesiæ limen usque perducitur. Procedit obviam reliquiis digno cultu chorus monachorum ac clericorum, non tam ejus loci quam ex aliis ecclesiis confluentium. Deinde, ut moris est, concentu vulgi et cleri mixtim concrepante, regreditur. Missarum quoque solennitas ritu festiviore de ipso beato Henrico inchoatur. At claudus ille inter agmina constipantium vix ecclesiæ illatus, juxta altare, ubi reliquiæ ferant collocatæ, deponitur. Videres in eo illud Isaie compleri Sicut cervus claudus, et clara erit lin-

gua mutorum. Cœperunt enim nervorum ejus vincula solvi, pedes, cruraque extendi; illeque in oculis omnium prosiliens, quanto potuit vocis conamine, virtutem in se factam protestari. Sicque officium gressus. quod usus ab ipso nativitate ejus exordio negaverat, gratia Christi per merita beati Henrici reparabat. Vox in laude Dei utriusque sexus attollitur in altum: sanatus ante altare communicaturus sistitur; sicque ad propria cum parentibus regreditur.

13. Dæmoniaci tres, unus masculus et duæ feminæ in eodem loco curati sunt: qui nomen Henrici blasphemando ingeminantes frequenter, tandem cum stridore horrifico, sedes, quas tenuerant, reliquerunt. Unus eorum pertinacior ceteris, diu sancti nominis invocationi renitens, cum ad se reliquias deferri cognosceret; modo, cum per se Henricus venit, non subsistam, inquit: statimque, cum clamore magno hominem possessum deseruit. Hæc ipsa die adventus reliquiarum infra Missam gesta sunt.

14. Erat in territorio Merseburgensi mulier diu cæca, quæ, familiaribus gressus suos regentibus, in occursum reliquiis ultra possibilitatem, spe recuperandi visus, properabat, nihilque salutis in via se recepisse, peccatorum suorum obstaculo adscribens, triduo pervigil et indefessa prece, Christi misericordiam januam pulsavit: tandemque lucis optatæ suffragium per merita beati Henrici obtinuit. Hæc in eadem, qua prius, villa, diu vixit: tamque clarens omni terræ illi ejusmodi miraculum fuit, ut nulli fere, maxime horum, qui tunc temporis fuere, incognitum esse possit.

15. Item inter occursantes a remotioribus terræ illius partibus, mulier quædam non solum incessu privata, sed et totius corporis miserabili specie deformis et distorta a conviciis vehicule [1. viæ sociis] trahabatur. Quæ, de beati Henrici patrocinio confidens, propter ubi jam vulgata virtutum ejus insignia, nomen illius assidua invocatione, cum oculorum manuumque extensione memorabat. Ideoque quod totis animi votis quæsit, in itinere adhuc invenire meruit, Laxatis siquidem sistris, ac gibbi modo reflexo, totoque corpore inabilem redintegrato formam, vocem in se virtutis ostensæ præconam fudit; versisque in stuporem comitantibus, vehiculum deserit, et lætantes de Dei magnalibus, lætior ipsa præcedens ad ecclesiam venit: ac vota [quæ] pro recipienda sospitate factura venerat, jam ea potita, triduo illic morata solvebat.

16. In civitate Hallensi, quæ duobus a Merseburgensi loco milliaribus distat, fuit matrona quædam non ignobilis; quæ, jugi fere dentium dolore vexabatur, adeo ut paulatim robore dentium absumpto, spem salutis assiduitas negaret doloris. Cumque noctis cujusdam initio vehementius acerbitate morbi stimularetur, cum gravi suspirio hanc prorupit in vocem: O beate Henrice, qui omnium te quærentium necessitati succurris, me peccatricem plena fide te invocantem, ne despice; sed fac, ut vel unius

noctis per tuum patrocinium perfruar quiete. Hic dictis, præ tædio, caput ad modicum reclinanti somnus obrepsit: statimque omnis, quo diu laboraverat, dolor funditus abscessit.

17. In Monasterio beati Petri, quod Merseburgensi civitati contiguum est, res talis accidit, cujus fere omnis congregatio meminit; ipseque frater, de quo sermo est, adhuc superstes inquisitus, cum gemitu referre consuevit. Cum festum beati Henrici, pari voto, longe lateque, omnes terræ illius ecclesiæ, ritu festiviore colendum exciperent; eadem, quanto viciniore, tanto in laude illius prompta, pro suo posse, cœpit esse ornatio. Sed quia impossibile est ut, in prosperis quis, quamvis justus, quamvis sanctus, livorem effugiat, frater quidam, invidiæ stimulis actus, ejus sanctitati non timuit derogare, et modis omnibus, ejus quantum in ipso fuit, reniti gloriæ, in tantum, ut ea die cultiora quæque (quia tunc custodis officio fungebatur), occultaret, et signorum grandium consonantiam præpediret. Sed non diu frater ille impune Dei, et beati Henrici tulit offensam. Nam cœpit subito corpore fere quinque sensuum officio privari: deinde animi rigore laxato, palam omnibus Dei judicium in se protestari, sicque necdum ad perfectum sanatus, aliquantulum in melius reparari.

18. Hoc, quod subjungam, ipso, de quo dicturus sum, Episcopo referente, Deo teste, cognovi. Cum Polonia jugum imperii, utpote gens rebellis et effera, et magis saltuum et paludum inviis quam virium robore confusa, de cervice sua niteretur excutere: ad reprimendam ejus contumaciam gloriosus imperator Fridericus animum intendit. Cumque indicta generali expeditione, copiosus a diversis regni partibus contractus esset exercitus, Principes terræ illius, et omnis populus timore correpti, quippe qui regni vires contra se moveri; se autem impares et inexpertos peritiæ belli videbant, ad placandam regis iram legatos mittentes, iterata subjectione prioris dissidii errorem corrigere omnimodis promittebant. Ad hoc ergo reverendæ personæ, miræque prudentiæ episcopum Plocensis ecclesiæ Weruherum elegerunt, eumque cum donis regiam magnificentiam decentibus, ad Imperatorem Aquisgrani morantem, et ossa Caroli Magni levata in thecis auro gemmisque confectis recondentem direxerunt. A quo diu repulsus, tandem interventu Principum in gratiam admissus, legatione ad votum peracta, cum reliquiis S. Henrici, aliisque donis ab Imperatore perceptis redit: et in nemore quod Xubriæ ac Poloniæ terminis interjacet, mediante jam die, tentoria figi præcepit. Cumque post refectionem fessos ex itinere artus quieti dedisset, quidam in somno, regia veste circumamictus, et dextra sceptrum gerens illi adstitit, hisque verbis eum allocutus ait: Quid in hac vasta solitudine somno deprimeris? Quæ tecum nesciens geris? Et dum ille perterritus, quisnam esset merrogaret: Ego sum, ait, Henricus, Babenbergensis ecclesiæ fundator:

temporalis vitæ cursu, immortalitatis com-
 m a Domino promerui. In eo ergo, quo jaces,
 eclesiam nomini meo, prout tempus permittit,
 e, sciens, procul dubio, processu temporis,
 n in eo servitium augmentari. Surgit igitur
 us statimque per famulantium ei manus
 n ruentibus lignis, in modum habilem fecit
 um; sed de lapidum penuria, qui ibidem au-
 m videri consueverant, dum anxius circuiret
 us, casu baculum, quem ferebat, in agge-
 terre cumulum figens, lapidum copiam in
 adinem quadratorum reperit; sicque altare
 mens, Dei et beati Heinrichi, sanctique Sigis-
 Regis nomini dedicavit. Ubi tunc, multis
 plantibus, major ecclesia construitur, ac mo-
 æ professionis Ordo inchoatur; quodque ille
 terat, jam impleri videtur. Hac igitur occa-
 nomen beati Heinrichi apud illas nationes in
 tione cœpit haberi.

Quodam tempore cum non modica multitudo
 rum, variis languoribus oppressa, in ecclesia
 surgensi non solum sanitatem corporis, sed
 em importune petens confluisset, populus,
 ationis causa advenerat, prout facultas per-
 at, unicuique misericordiæ manum porrige-
 bi rusticus quidam e proxima villa, cupiditate
 is, nervorum contractionem simulavit, et re-
 o pede in medio languentium consedit. Quem,
 rei domesticæ cura regredi compulisset, jam-
 aculo innisus, ficto gressu extra limen ecclesiæ
 sisset, locum quærit opportunum, ut, pede
), expeditius, quo tendebat, perveniret. Sed
 l beato Heinricho dignam ejus meritis pœnam
 ante, miseriam quam ante simulaverat, jam
 : irrefragabili pede nati cohærente, sentiebat.
 ageret? Pudor dolorque conflictu pari in ejus
 : decertabunt. Pudor propalare rem gestam
 ebat; dolor confiteri cogebat. Vicit tamen
 . Et omnes, hæc audientes, grandis apprehendit
 . Hoc itaque indicio cunctis claruit Dei famu-
 non solum votis pie quærentium adesse, ve-
 etiam talia præsumptibus districtum obesse;
 : deinceps perfidorum præsumptio talis ces-

Est ecclesia parochialis ecclesiæ B. Petri in
 Castro contigua, juxta quam residens cæcus
 m, audivit concentum popularium in repara-
 cujusdam ægri devotissime congratulantium.
 autem hic de terra et de gente Sclavorum:
 s simplicitas vel irrationabilitas, pravitate qua-
 ingenii, naturalis est adeo, ut vix vel tenuem
 videantur habere scintillam. Quærit ergo cau-
 alis concentus. Cui, cum pro sonatione lan-
 tis hæc fieri indicatum esset, ait: Iste Heinrichus
 micus cum sit, solis Teutonicis gratiæ suæ
 at subsidium: mihi vero gentisque meæ homi-
 : nihil unquam beneficii contulit. In risum
 qui aderant, excitantur. Quidam vero sanioris
 i, ut ecclesiam petat pro salute sua rogaturus,

A adhortantur. Ductus itaque, ubi reliquiæ beati Con-
 fessoris servabantur, humi prosternitur: et paulo
 post pietatem Teutonici, Sclavus ipse, quam negari
 sibi querebatur, experitur. Cœperunt enim ab oculo
 ejus albedines in modum squamarum avelli,
 optatumque lucis suffragium in eo redintegrari.
 Unde gens illa, quæ, ut dixi, rustica simplicitate
 et fidei pusillanimitate se sperni arbitrabatur, hoc
 beneficio fiducia speque resumpta, ultro omnes
 beatum Heinrichum studio devotiori venerabatur.

21. Hujus rei, quam dicturus sum, tot fere testes
 habentur, quot fratres, qui tunc temporis fuere,
 apud præfatam B. Petri ecclesiam inveniuntur; qui
 eam tanto fidelius, quanto verius agnovisse con-
 tigit, attestantur. In quadam eorum villa, civitati
 proxima, rusticus quidam, gravi tactus infirmitate,
 officium pedis unius amiserat, adeoque arentibus
 nervis ac carne præmortua emarcuerat, ut tam
 solertia vel studio in eo recuperari sanitatem, tam
 ipsi quam omnibus eum iuventibus, impossibile
 videretur. Unde, quod ab homine fieri desperabat,
 ab eo cui nihil est difficile sed solus restaurat uni-
 versa, per beati Heinrichi patrocinium, fide firma,
 spe solida, quærens, ejus misericordiæ januam
 fletibus assiduis, jejuniis crebris pulsavit, et tandem
 in formam pristini gressus restitui meruit.

22. In pago quodam, milliari uno a Merseburgensi
 castro distante, mulier surda et muta ab exordio
 nativitatis suæ, a propinquis et civibus, misericordiæ
 C sinu fovebatur. A quibus, ad ecclesiam perducta,
 nutibus et signis, quibus erga eam uti possibile
 fuit, ante beati Confessoris reliquias prona sterna
 jubebatur. Sed illa, jumento insipienti similis, pro
 se nil rogare noverat; vel quod essent reliquiæ, aut
 quid generetur, penitus nesciebat: cui tamen fide-
 lium pro salute ejus in commune supplicantium
 oratio fidesque subveniebat; et per beati Heinrichi
 suffragia, ut ipsa postea testabatur, in utroque cor-
 poris officio reformari meruit ex integro.

23. Cum excubiæ sacræ a fidelibus circa thesau-
 rum incomparabilem sine intermissione flerent: ita
 ut, aliis recedentibus, aliis venientibus, die noctuque
 fores ecclesiæ non clauderentur, custos ecclesiæ,
 D inter oves lupos sub vellere ovium latentes non
 facile agnosci considerans, auferri furtim reliquias
 metuebat. Ad quod præcavendum, ex quadris lapi-
 dibus factis satis habili reconditorio, eas in illo loca-
 vit. Cui etiam ostiolum ex pino, quod causa po-
 scente claudi et aperiri posset, imposuit. Nocte
 ergo quadam, infra cursum matutinum lumen in-
 cautius eidem apponens, chorum, quem studiosius
 aliis frequentabat, ingreditur: sed paulo post fu-
 mum sentiens, et quid acciderit, animo præsego
 concipiens, ad locum festinus revertitur: invenitque
 ostiolum a flamma tangi et fumum dare, sed non
 lædi. Cujus hæc meritis, nisi ejus cujus illic reli-
 quiæ servabantur, possunt adscribi. Poterant qui-
 dem, absque ligno et lapidis repositione, a raptu
 alieno, ipso mediante, servari: sed pius confessor

firmationis descriptio in hunc modum se habet. « Leo Episcopus servus servorum Dei Hartwico Babenbergensi Episcopo, sibi que canonicè in sede episcopatus successorì in perpetuum, æternam in Domino salutem. Cum exigente cura pastorali, » etc. *Vide ubi supra.*

Henrici Imperatoris II, Regis III constitutio, qua ecclesiæ Bambergensis privilegia confirmantur. Legendæ cap. 19.

27. Nec minus ipse Rex præfatus Henricus III, Chunradi Imperatoris filius, dudum, Patre vivente, Rex constitutus ordinationis suæ anno XII, regni autem primo, ad confirmandum Bambergense episcopium, privilegium quod sub junctum est scribi jussit, superstitute adhuc Eberhardo primo ejusdem sedis Episcopo. « Henricus, Dei favente clementia, Rex. In examine Dei cuncta conspicientis æquale meritum credimus fore dantis et corroborantis. Credimus etiam ad regalem nostram majestatem pertinere totius regni curas, præcipueque omnium sanctarum Dei ecclesiarum commoda considerare, et omnia eis adversantia sub omni festinatione abolere, ne vel gravi incommoditate vilescant, vel qualibet, pro nostra culpa, orta occasione, a pristino cultu et religione recedant : quatenus, dum hæc pro amore pariterque timore Dei fideliter peragimus, illorum qui hæc pio affectu Deo contulerunt, meritis et gloriæ communicemus. Proinde omnibus in Christo fidelibus, scilicet tam futuris quam præsentibus, notum esse volumus qualiter ob hanc spem, per interventum dilectissimæ matris nostræ Gisilæ Imperatricis Augustæ, pro amore etiam dilecti fidelisque nostri Eberhardi, primi sanctæ Babergensis Ecclesiæ episcopi, eundem locum a divo Imperatore Henrico secundo, pro sua suorumque anima in episcopatum, divina inspirante clementia, perfectæ fidei charitatisque devotione, in honore Principis apostolorum Petri et S. Georgii martyris sublimatum, consensu fidelium nostrorum sancimus. et, omni contradictione remota, regalis nostræ majestatis auctoritate corroboramus; omnes etiam res mobiles et immobiles ejusdem sanctæ Dei ecclesiæ, quas ipse divus Imperator pro ardore cælestis patriæ ibidem larga manu contulit, ea ratione confirmamus, ut, fidelis noster Eberhardus ejusdem loci primus Episcopus, ejusque in perpetuum successores secunda eas tranquillitate possideant, et liberam potestatem habeant, et res, et proprietates ejusdem ecclesiæ cum consensu deleri et populi ordinare, componere, et augmentare.

28. « Nostra quoque auctoritate sancimus ut, in abbatiis, monasteriis, comitatibus, foris, mercatibus, monetis, naulis, teloniis, castellis, villis, vicis, areis, servis, ancillis, tributariis, decimis, forestibus silvis, venationibus, piscationibus, molendinis, aquis, aquarumve decursibus, campis, pratis, piscinis, terrenis cultis et incultis, libris, argento et auro, gemmis, vasis, ornamentis, vel aliquibus utensilibus in cultum et religionem Dei ibidem collatis, et in omnibus terminis rebusque ejusdem ecclesiæ; aut

A quidquid ad præsens illud pertinet vel explicari potest, nulla sit infestatio tyranni nulla potestas irruat ibi per violentiam, nec comes aut judex legem facere præsumat, Episcopum ejusdem loci, omnisque possessorum famulantium ibi pro immunitate habeatur. Episcopatus liber, et ab omni extranea et securus potestate : quatenus, ibidem Deo famulo et primi constructoris memoriam digne cœnosque fautores et corroboratores possint et Deo precibus sui commendare. Et, ut hæc auctoritatis traditio firma et inconvulsa per hoc privilegium inde conscriptum manu corroborantes, sigilli nostri impressione jussu insigniri. »

CAPUT II.

De recentiori per S. Henricum Ecclesiæ Bambergensis patrocinio.

29. Præmissis antiquioribus sancti Imperatoris miraculis hanc appendicem subjungo, quam accurate collegit digessitque laudatus supra R. P. Nicolaus Pottu, collegii nostri Bambergensis dignissimus Rector, in sanctissimorum Conciliorum ecclesiæ Bambergensis fundatorum, gloriam, et insignissimorum Præsulum, ipsorum clientelam meritam commendationem. Virum interrogatum nullamne Bambergenses miraculorum postrence sæculis per Sanctos patratorum rationem sent, quorum elenchus hic etiam adnectitur. Voce muta, ut ita loquar, respondit, prædictam appendicem seu tractatum submittendo, quem arbitrio meo plane reliquerit, intactum eorum reddendum censui, ut pote ex iis monumentis concinnatum quibus nec addendum quidquam demendum existimaverim : et quamvis Henrici favores, seorsim a cæteris, in pauciora contractuissent, tam præclara nihilominus visa sunt exempla, a binis Bambergensis ecclesiæ Præsulibus, S. Henrico potissimum opitulante, orbis publico exhibita, ut hic locum habere mereantur ipsa narratione, a Pottuvio recte concinnata, agitur totius rei œconomia, cui hic titulus datus est.

D *Favores a S. Henrico cælitus præstiti Episcopis Bambergensibus.*

30. « Postremis hisce sæculis, quibus hæc Germania grassatæ sunt atque etiam Franconia magna ex parte infecerunt, S. Henricus cum vi sua conjugæ specialem ecclesiæ Bambergensis olim fundatæ curam gerere visus est; dum a Episcopos Bambergenses, duos præsertim, singulariter devotos, nimirum Nythardum episcopum XLVI, et Joannem Godefridum episcopum extraordinariis quibusdam favoribus prosecutus atque eadem opera Ecclesiam Bambergensem diante zelo horum duorum Præsulum, ab insimâ hæreseos et flagitiorum servitute vindicavit. Quæ hic narrantur desumpta sunt potissimum Friderico Fornero, scriptore Episcopis illis co-

familiari : cujus viri aliqualem notitiam præbet inscriptio sepulchri ejus Bambergæ in templo parochiali S. Martini, quæ talis est : « Reverendissimus « in Christo Pater ac Dominus Fridericus Fornerus « sac. Theologiæ Doctor, episcopus Hebronensis, « suffraganeus Bambergensis, ac ibidem in spiritalibus Vicarius Generalis, sacræ Cæsareæ Majestati, ac Serenissimo Bavaricæ Duci a consiliis, integritate vitæ, zelo religionis, legationibus obitis, « consilii prudentia, ac vivo verbi Dei eloquio librisque editis orbi notus, pie in Domino obiit anno « MDCXXX, v Decemb. »

31. « Huic elogio consonat historia manuscripta collegii Soc. Jesu Bambergæ eodem anno MDCXXX, ubi inter cætera de illo dicitur : « Vir erat boni « communis amans, et a virtute litterisque plurimum commendatus... sub infula vitam duxit « religiosam. » Hic igitur Suffraganeus edidit opusculum cui titulum fecit : *Duo specula Principis ecclesiastici*, e duorum laudatissimorum Præsulum ac Principum, Joannis Godefridi anno MDCXXII, xxix Decemb., et Nythardi anno MDXCVIII, xxvi Decemb. piissime defunctorum rebus præclare gestis heroicisque virtutibus potissimum conflata atque concinnata, et quatuor concionibus funebribus ad eorumque sepulturas et exsequias, in ecclesia cathedrali Bambergensi, lingua vernacula habitis, latine scriptis, publicæ luci et imitationi data et evulgata a Friderico Fernero, etc. Ingolstadii, typis Gregorii Hœnlin, anno Christi MDCXXIII. Ex hoc auctore pleraque, quæ hic adducuntur, deprompta sunt. Quæ ex aliis fontibus hausta fuerunt, suis locis indicantur. Ordinum a Nythardo, qui ætate prior est.

32. « Nythardus, ex nobili Franconicæ prosapia de Thungen, cum in ecclesia cathedrali Herhipoli jam fuisset perfunctus officio decani et modo ageret ejusdem ecclesiæ Præpositum, divino consilio, intercedentibus utique SS. Henrico et Cunegunde, quibus erat specialiter addictus, amplissimæ præposituræ suæ residentia in postremis habita et valedicta, translato domicilio, Bambergam commigravit ibique primam junioris instar canonici residentiam auspiciatus, uno propemodum eodemque anno, decurso residentiæ, quod vocant, tirocinio, capitulo annumeratus, cathedralis ecclesiæ decanus electus, rita sancto Ernesto Præsule, unanimi concapitulatum dominorum consensu, sine scrutinio, per Spiritus S. inspirationem, omni populo a summo usque ad minimum jubilante, episcopus electus fuit XIV Novemb. anno MDXCI.

33. « Et, quod mirum visu atque auditu, ad hoc summum animarum regimen ut se rite disponeret, quamprimum Bambergam accessit, mutato veteri canonicorum minus decente habitu, et omni pristina conversatione penitus abdicata, sic a se ipso distare cœpit, ut, omnium censura et judicio, in aliam hominem, qui secundum Deum creatus, translatus esse, ideoque cœlestium donorum, quæ de-

secundum a Patre luminum, capacissimus effectus esse crederetur. Rara hæc mutatio in vestibus, in moribus, in famulitiis, in domestico splendore, in quotidiana conversatione, in omni negotiorum tractatione, omnibus qui eum pridem noverant prodigio similis habebatur. Exinde innotuit efficacia patrocinii SS. Henrici et Cunegundis, quorum cultui et imitationi totum se dabat. Vitas ipsorum non solum assidue lectitabat, sed etiam ambas ex antiquo codice ms. ipsemet, apographi functus officio, manu sua descripsit.

34. « Horum patronorum exemplis incitatus, et divino fretus auxilio, opus prorsus arduum, et in istis rerum temporumque circumstantiis, ut summi etiam viri judicabant, factu impossibile aggressus fuit, scilicet reformationem ecclesiæ Bambergensis, quam hæresis ferme totam occupaverat et fœde contaminaverat. Nam in primis in ipsa urbe Bambergensi totus senatus civicus, exceptis duobus, Lutheranam sectam non solum pertinacissime tuebatur, sed et præcipuis ditiorum optimatum totius communitatis civium, numero circiter quinquaginta, conjuraverant, velle se potius cum bonis omnibus domicilium alio transferre, quam manus dare. In aliis plerique dioceseos civitatibus et oppidis ne unus quidem Catholicus civis reperiebatur. Nihilominus ut Imperialem hanc ecclesiam, sanctorum Henrici et Cunegundis nobilem filiam, e luporum faucibus eriperet, pastor hic non minus prudens quam fortis nihil intentatum reliquit.

33. « Re prius communicata cum Matthia Romanorum Imperatore, cum Wilhelmo Duce Bavaricæ, et cum nonnullis aliis orthodoxis Principibus, ac suo cathedrali capitulo, primo omnium ministros Prædicantes, qui nescio quorum conniventia, complures Bambergensis ditionis parochias occupaverant, ejecit. Deinde potestatem exercuit contra ludimoderatores, qui uti in plerisque civitatibus et oppidis hæresi erant infecti, ita et hæreses pueris instillabant, qua Lutheri catechismum illis inculcando, qua cantiunculis ab ecclesia Catholica rejectis eos depravando, et aliis millemodis perversa dogmata inserendo. Hos igitur tanquam exitiales floridæ juventutis corruptores amovit, iisque Catholicos subrogavit. Ulterius deinde progressus, præfectos omnes, quæstores omnes, judices locorum omnes, scultetos omnes, consules et civicos senatores omnes, qui Catholicæ religioni manus dare et eam profiteri abnuerent, loco movit, et alios eorum vice substituit.

36. « Hoc veluti præludio totius dramatis præmisso, conversionem ipsam subditorum provide auspiciatus fuit, et, inter innumeras libertinorum querelas, contradictiones, turbas, seditiones, acatholicorum principum comminationes et persecutiones, per plures annos fortiter prosecutus fuit. Et cum ad grande hoc molimen magni sumptus requirerentur, ne nervus rei bene gerendæ deesset, impensas circa suam personam, raro exemplo, ubicumque

poterat, constrinxit. Alicorum famulorum numerum ad tantam redegit paucitatem, ut vix Imperii Principis dignitatem tueri videretur. Fastum omnem et pompam respuebat, et victitabat tanta frugalitate, privatim præcipue cum pranderet aut cœnaret, ut, tribus ad summum ferculis vulgaribus contentus, religiosum potius in claustro, quam Episcopum et Principem in palatio repræsentaret.

37. « E contra ubi divinus cultus, aut animarum reductio agebatur, nullis parcebat impensis. Sic ad excitandum et promovendum in juventute ardorem addiscendæ doctrinæ Christianæ, in sola munuscula catechetica, scilicet catechismum Canisii, et ejusdem libellos de præparatione ad confessionem et communionem, precationum formulas, rosaria, imagines et alia ejusmodi coemenda ingentem pecuniæ vim ex proprio peculio profudit. Sum oculatus testis, imo et cooperator exstiti, quando una vice tria florenorum millia in hunc finem Augustam destinavit, ut aliud nihil quam sacra ejusmodi amuleta, et excitatoria puerorum apophoreta compararentur. Quæ cum appulissent, omnia intra unius hebdomadæ spatium, per omnes hujus ecclesiæ parochias, admonitoriis adjunctis litteris, liberalissime dispersit.

38. « Non deerant e pecuniæ fœneratoribus, qui oggannirent, immodicas nimium expensas in reformationem diœceseos erogari, quando, cum tempore magis opportuno, omnia minore sumptu perficienda venirent; quibus ille dedit responsum Principe ecclésiastico dignum: « Ecclesiæ meæ bona temporalia, inquiebat, utilius numquam dispensabuntur, quam si ad ampliandam Dei gloriam, et animarum salutem promovendam atque propagandam insumantur. Quem enim alium in finem S. Henricus ecclesiam suam tantopere locupletavit? » Pastoralis hac vigilantia et liberalitate, nec non laborum et contradictionum invicta tolerantia, laudatissimus hic Præsul tantum effecit, ut intra septennium, hæretica lues ex tota ferme diœcesi fuerit profligata, et orthodoxa fides in eam reducta; et sic multa millia hominum non solum tunc viventium, sed etiam posteriorum, ab interitu vindicata sint.

39. « Qui Præsulis zelus quam acceptus fuerit S. Henrico, et apud Deum meriti, colligi ex eo potest quod cœlestis Paterfamilias fidem hunc in vinea Domini operarium, sub vitæ vesperam, per ipsummet S. Imperatorem, ejusque sanctissimam conjugem, ad mercedem æternam tam egregii laboris recipiendam, favore extraordinario vocare dignatus fuerit. Rem istam memorabilem Fornerus pag. 110, verbis sequentibus refert: Rem prorsus stupendam, inquit, virissimam tamen vobis referam; unde liquebit quis ei imminentem ex hac vita transitum vaticinando significarit. Anno MDCXVIII, qui ei fatalis fuit, cum, in festivitate S. Henrici Imperatoris, mane pontificali ritu sacris operatus esset, a prandio vitam ejusdem Sancti, sedens in oratorio suo, lectitabat, fenestras e regione cathe-

dralem ecclesiam spectantes, auræ captandæ causâ, apertas habens. Contigit inter legendum ut adversum campanile, ubi grandiores S. Henrici et S. Cunegundis campanæ pendent, perspiceret, ibique, superioribus e fenestris, S. Henrici et S. Cunegundis imperiali habitu atque corona, uti pinguntur, simulacra immeusa luce coruscantia, et sanctum quidem Henricum manu sibi annuentem cerneret.

40. « Visio ista horrorem primo incussit maximum; quem tamen, ubi se paululum collegisset et sanctis illis Patronis obnixius commendasset, superveniens interius mentis affusa consolatio sine mora expulit et abstersit. Ut autem rei veritatem penitus indagaret ac certius cognosceret, una cum ædituo cubicularium unum, post alterum eo submisit, ut quisnam in turri esset et ipsi cognoscerent. At illi quidem neminem penitus ibi se vidisse renuntiarunt, cum omnia perlustrassent; visio tamen illa permansit, illis præsentibus, tametsi nihil uspiam præter horrorem quemdam insolitum persentiscerent, nec quid sibi episcopus vellet, intelligerent. Et cum se tertio ostendisset eadem apparitio, tandem omnino disparuit. Contigit vesperi ut cum ipso, de more, per hortum ambulando, matutinas cum laudibus preces aut cœnam persolverem; quibus ad finem decursis, verbis hisce me allocutus est: Quæstio est ad te, doctor Forneri: si Sancti cuiquam appareant, et manibus quasi annuendo ad se vocent, quid significare existimas? Optimum omen, inquiebam, esse duco: signum est Sanctos eum, quem vocant, in suum consortium brevi adoptaturos. Et id colligere est ex variis apparitionibus Sanctorum, quas refert S. Gregorius Magnus in libris Dialogorum. Sic Ursino presbytero apparuerunt SS. Apostoli Petrus et Paulus, et eum ad cœlestia evocarunt.

41. « Sic Probo episcopo Reatino S. Juvenalis, S. Eleutherius Martyres obitus diem prænuntiarunt. Sic Arnulpho Suessionensi episcopo S. Michael Archangelus obitus diem prædixit. Sic Aredium, referente S. Gregorio Turonensi, S. Martinus et alii apparentes ad gaudia Beatorum invitarunt. Hæ tunc temporis historiæ mihi occurrebant. Ad quæ ille: Recte judicasti. Dicam tibi quid ante aliquot horas, hodierno etiamnum die, mihi contigerit: Et rem omnem, uti jam recensuimus, per ordinem exponebat. Et interpretatione visionis de instanti morte sua luculenter explicata, tandem ipsemet subjungebat: Audio similem visionem oblatam antecessori quondam meo, Wigando Redwitio (fuit is Episcopus Bambergensis quadragesimus, eo tempore quo hæreses totam Germaniam populabantur; qui Luthe-ro et ejus asseclis, si quis alius, strenuissime restitit, et ejus paradoxa ab ecclesiæ hujus ovili, quibuscumque poterat, remediis profligavit). Is porro eodem anno e vivis esse desiit. Videbis, inquiebat, idem et mihi eventurum. Nam in hujus anni fidem non ero supervicturus. Dixit, et verbo respondit eventus paulo ante finem ejusdem anni MDCXIII.

42. « Interea temporis summa et unica ejus cura fuit se sanctorum Patronorum consortio, ad quod ab ipsismet gratiosissime invitatus fuerat, dignum reddere. Restabant tunc temporis aliquot adhuc oppida, ut Hochstadiense, Hertzogenaucense, Obserscheinteldense, Burckunstudiense cum nonnullis pagis, in quibus reformatio quidem, et errantium ad Ecclesiae unitatem reductio jam inchoata, necdum tamen ad optatum finem perducta erat. Arbitratus igitur se sanctis Fundatoribus acceptissimum venturum, si ecclesiam ab ipsis fundatam, sine macula hæresis præsentare illorum conspectui posset, tota virum contentione in id perficiendum incubuit : et quod in votis habebat, est assecutus, Domino fidelissimi sui servi conatibus favente, et evidentibus gratiæ divinæ subsidiis cooperante.

43. « Præterea, cum sibi a S. Heinrico e turri manu annuente, denuntiari crederet illud Regum 4, cap. 20 : « Præcipue domui tuæ ; morierisenim tu et non vives, » cæpit omnia rite ordinare, tam quoad temporalia quam quoad statum animæ suæ. Peccata sua eleemosynis redimere cupiens, in omnia templa et monasteria pauperum religiosorum, in hospitalia et nosocomia largissimas eleemosynas destinavit : aliis quoque Christi pauperibus pecunias sine numero dispertiri curavi. Et postquam Herbipoli (quo propter negotia tanquam Præpositus illius ecclesiae concesserat) in morbum incidisset, tam mihi, quam aliis toto morbi tempore ipsi adstantibus, liberam de omnibus bonis suis, in horreis, in penuariis, in ære præsentis, quascumque vollemus, eleemosynas ad libitum nostrum pro anima sua, pauperibus et locis piis dispertiendi facultatem concessit, hæc sæpe iterans verba : Quidquid pro anima mea eleemosynarum erogaveritis, ego ratum habeo.

44. « Idque præsentibus etiam ecclesiae imperialis Bambergensis duobus Prælatibus, qui Herbipolim ideo descenderant, ut eum in morbo suo inviserent et consolarentur, pluries iteravit, addens non semel : Peccata mea gravissima sunt, et numero propemodum infinita : multis proinde et magnis eleemosynis diluenda. Ultimam suam voluntatem exposuit, ut sequitur : Omnia mea bona, inquit, de quibus ut peculio proprio, majori ex parte hereditario, disponere possum, in tres partes dividi volo. Prima detur Ecclesiae ; altera pauperum usibus impendatur ; tertia cognatis meis cedat, quos inter præcipuos esse volo eos qui in studiis adhuc versantur ; et fratris filios minores, ut in Catholica religione valeant educari. Nollem autem, de bonis Ecclesiae, mihi sanguine junctis quidquam elargiri, nisi ex patrimonio meo suppeteret, ut eis benefacere possem : scio enim ecclesiastica bona illis non deberi. Addidit in fine, sepeliri se velle in ecclesia cathedrali Bambergensi, sine pompa, et quam minimo fieri posset sumptu.

45. « Ceterum quam exacte se ad beatam mortem præparaverit, et quam pie illam oppetierit, Fornerus

pluribus paginis exsequitur. Demum concludit : Candide fateor, et quod res est, edico. Plurimis, qui pie admodum ex hac vita emigrare credebantur, adfui in extremis : sed neminem adhuc vidi in hodiernam diem, imo et vix audivi similem hominis jam morituri pietatem, qua ille diem suum clausit extremum. Tantum momenti et efficaciam ad bene moriendum habuit patrocinium SS. Heinrici et Cunegundis, et eorundem gratiosa apparitio, devotum sibi clientem ad beatam æternitatem invitantium. Videtur etiam hoc loco commemoranda alia visio Præsuli huic aliquot ante mortem horis oblata, qua certior factus fuit de futuro quondam successore suo, qui ea quæ ipse pro bono ecclesiae Bambergensis recte cœperat, strenue erat prosecuturus. Refert vaticinium illud sæpius laudatus Fridericus Fornerus in citato tractatu, *Duo specula Principis ecclesiastici*, et in concione secunda funebri de Joanne Godefrido ab Aschauen, pag. 60, ubi sic scribit :

46. « Cum Illustrissimus et Reverendissimus Bambergensis episcopus Nythardus, laudatissimæ memoriæ, anno MDCXVIII in ipsa S. Stephani festivitate, qua in vivis esse desiit, mane sacrificio interfuisset, ego, qui ei semper aderam, nostrum Joannem Godefridum, qui nudiustertius ex Galliis domum redierat, ad eum in lecto decumbentem, multis præsentibus, introduxi : quem cum ingredientem conspexisset, ad me conversus : Qualemnam, inquit, episcopum mihi adducis ? Ego illi : Illustrissime Domine, est juvenis Canonicus Joannes Godefridus ab Aschauen, paucos ante dies ex Gallia domum redux. Ejus itaque manu apprehensa : Iste, inquit, post paucos annos condecorabit sedem episcopalem S. Ottonis. Et post hæc verba conticuit meditantibus aliquantisper : ac demum de reditu ei est congratulatus. Recordabatur ejusmodi verborum non raro Illustrissimus noster Joannes Godefridus, piæ memoriæ ; vetabat tamen aliis evulgari.

47. « Hucusque verba Forneri pag. 60, qui supra pag. 41 retulerat, piissimam ejus matrem Brigittam de Zobel, dum filiulus ejus adhuc in cunis vagiret, nocte quadam, cum pridie sacram Eucharistiam sumpsisset, et filium suum Christo et Matri ejus devotius commendasset, mitra et habitu pontificali ornatum, ac miro fulgore coruscum ante se stantem conspexisse. Erat laudatus juvenis, qui tunc agebat annum ætatis vigesimum quartum, S. Heinrico specialiter devotus ; et eidem Sancto, ut merito creditur, apprime charus, non solum ob devotionis tenerritudinem, sed vel maxime ob similitudinem castimoniam, quæ juvenis supra communem modum effulgebat, et non ita pridem Herbipoli, ubi studiis vacabat, ejusce virtutis specimen dederat immortalis memoria dignum. Fornerus in concione prima funebri pag. 26, illud ita refert :

48. « Rem admirandam, verissimam tamen, vobis memorabo. Joannes Godefridus ab Aschauen in adolescentia sua, ut nemo non novit, formosissimus

erat et venustissimus ; pereleganti quoque corporis A constitutione : qua occasione humani generis hostis hæreditarius arrepta, ejus virginæ puritati hoc stratagemate insidias struxit, et pedicas objecit. Fæminæ quædam ex gynæceo magni nominis et illustris conditionis, instigante cacodæmone, insigni ejus forma et pulchritudine captæ, honoris specie ad convivium invitarunt : ubi, cum eum qui curam ex officio gerere debebat, nil mali suspicantem ex industria inebriassent, cubitumque ductari jussissent, ea nocte adolescentem quoque apud se retinere voluerunt, quia, ne ipse mali quidpiam subesse ratus, cum dormitum jam concessisset, libidinosa illa diaboli organa clam taciteque lectum ejus accesserunt, et verbis pariter lascivit, et quibuscumque poterant titillationibus ad res nefarias eum sollicitare cœperunt. Quid pudicissimus adolescens ? Horrendum vociferans, e lecto, ut erat, lineis caligit et indusio vestitus prosiliit, e manibus illarum erupit, ostium domus festinanter petiit, et, relictis omnibus post se vestimentis, ad domum cujusdam amici venit, ibique quod reliquum erat noctis, Deo gratias agens pro obtenta castitatis palma, quiete pergit.....

49. « Clericus tandem initiatus, majore solertia corporis et mentis castimonie sibi invigilandum existimavit ; idque tanto diligentius, quanto majores tum temporis corruptelæ passim vigeant..... Vix ævo nostro inventus est similis illi, qui tanto virginæ puritatis zelo conservaret legem Excelsi. Hujus C igitur castimonie aliarumque, quibus illa stipari solet, virtutum fragrantia delectatus S. Henricus videtur Joannem Godefridum selegisse, et a Deo obtinuisse pro sua Ecclesia episcopum, seu instrumentum maxime idoneum ad restituendum pudorem, qui non tantum in populo, sed etiam in clero, miserandum in modum collapsus fuerat. Unde cum, anno MDCIX XLVII episcopus in extremis ageret, virginæ conjuges S. Henricus et Cunegundis in turri ecclesiæ cathedralis denuo se conspiciendos et pro eligendo novo præsule sollicitos exhibuerunt.

50. « Id quod in opusculo, cui titulus ; *Luctus publicus Franconiæ ob immaturum e vita abitum Joannis Godefridi*, edito a collegio Societatis Jesu Herbipoli anno MDCXIII, pag. 3, hisce verbis refertur : SS. Henricus et Cunegundis paulo ante ejus electionem visi urbem e turri circumspicere, Quam apparitionem poeta sic exprimit :

Quem patriæ Pater
E censu Superum gravi
Henricus, lateri virgine conjuge
Adfixa, venerabiles
Acquisisse viros inter, episcopum
Fama diditur integra :
Urbem dum propriam, turrigera e domo,
Circumfundere lumina
Visus, quando abitum fata superstitis
Urgebant fera præsulis.

51. « Nemini tunc in mentem veniebat, in electione episcopali ex urna proditum Joannem Godefridum, tum quia is erat ex junioribus capitularibus, tum quia suffragia collimabant in Joannem Christophorum Neustetter dictum Sturmer, ecclesiæ imperialis decanum. Sed suffragium S. Henrici pro cliente suo Joanne Godefrido apud Deum demum prævaluit. Hinc, etiamsi memoratus decanus primo statim scrutinio in episcopum electus fuisset, noluit tamen dignitatem amittere. Et, licet a toto capitulo instanter rogaretur et urgeretur ad consentiendum, non tantum secundo et tertio, sed etiam quarto recusavit. Cumque hæc lucta diu teneret, demum, ipsomet decano præeunte, ex inspiratione Spiritus sancti et unanimi consensu dominorum capitularium B Joannes Godefridus ad Aschausen salutatus fuit episcopus Bambergensis XXI Julii, anno MDCIX. Electionem hanc, speciali Numinis providentia, in bonum Ecclesiæ Bambergensis, opis admodum indigæ, dispositam ac ordinatam fuisse, communis erat peritorum persuasio.

52. « Eminentissimus cardinalis Bellarminus in prima epistola ad Joannem Godefridum episcopum Bambergensem nuper electum, data IV Novemb. MDCIX, ita scribit : Illustrissime ac reverendissime domine, a Domino factum est istud ; et est mirabile in oculis nostris. Nuntius de electione illustrissimæ et reverendissimæ Dæm. vestræ lætificat universam civitatem Dei. Dolebamus oppressionem nobilis Ecclesiæ Bambergensis : et cum non succurreret aptum remedium, a Domino auxilium precabamur. Sed pius dominus fecit superabundantius quam petere aut intelligere poteramus. Superest nunc ut, qui cœpit in vobis opus bonum, ipse perficiat, et per vos Ecclesia Bambergensis gloriam suam in præsentem recipiat, ut et vos in die Domini immortalem gloriæ coronam a Principe pastorum recipiatis.

53. « Idem cardinalis, eodem die et anno scribens serenissimo Bavarie duci Maximiliano, inter alia hæc habet : De electo vero Bambergensi quid dicam ? Sensi profecto incredibilem animi voluptatem, et tam manifestæ gratiæ Dei humillimas gratias egi. Ita ille. Historia inscripta collegii Soc. Jesu Herbipoli, illo ipso anno MDCIX, de episcopo Bambergensi recens electo ita loquitur : Ex partheniorum sodalium numero Ecclesiæ Bambergensi præsul divinitus datus est Joannes Godefridus ab Aschausen, homo philosophiam et leges humanas divinasque doctus, in quo nihil fastus aut fuci ; mores ad humanitatem compositi ; ætas florens, et, quod miseris, adolescentiæ vicinior ; prisce probitatis et sanctitatis severioris imago, etc.

54. « Quemadmodum autem præclarus adeo episcopus Ecclesiæ Bambergensi, tempore periculosissimo, satagente S. Henrico donatus fuit, ita idem episcopus, eodem sancto imperatore patrocinate, simul ac pastorem curam suscepit, res magnas pro Deo et Ecclesia, tam in restituendo cultu divi-

no quam in emendandis cleri et populi moribus aggressus fuit ; atque ipsa magnitudine operum quæ peregit, palam omnibus fecit, se non tam hominum quam cœlitus suffragiis ad episcopatum, pro bono Ecclesiæ assumptum. Quæ egregia facta cum Romam latere non possent, eminentissimus Bellarminus denuo ad Joannem Godefridum anno MDCX ita scribit : Quod egi in causa.... quamvis magna voluntate egerim, non tanti momenti fuit, ut opus esset fatigari in scribendo tantum episcopum et in rebus gravioribus occupatum. Quia tamen scribere libuit, mihi quoque respondere jucundissimum est ei viro, quem quasi de cœlo missum suspicio. Non novi de facie episcopum et principem Bambergensem Godefridum, sed ex operibus egregiis notissimum vehementer diligo et veneror ; et precor assiduo Deum ut, quem opportuno tempore, labenti Ecclesiæ Bambergensi præficere dignatus est, eum longo tempore incolumem servare, dirigere et protegere, et tandem etiam plenum dierum et meritorum gloriose coronare dignetur.

55. « Idem cardinalis anno MDCXII, XII Februarii, ad Fridericum Fornerum suffraganeum Bambergensem scribens, addit sequentia : Sed his omissis, gratias ingentes habeo pro iis quæ ad me scripsisti de insigni progressu optimi principis et episcopi vestri, quem non hominum vota aut studia, sed Deus ipse, pro sua infinita pietate. Ecclesiæ suæ donavit. Ego certe ita illi germana charitate afficior, ut, si pennas columbæ assumere possem, nihil me detineret quin statim ad ejus complexum volarem. Utinam multos ei similes non solum in Germania, sed etiam in Italia et in reliquo orbe Christiano haberemus ! Videremus enim continuo vineam Domini tam bonis agricolis commissam mirifice reflorescere. Precor illi ex corde longitudinem dierum, quanta necessaria est ad Ecclesiæ reformationem, etc.

56. « Plura ejusmodi in epistolis suis habet laudatus cardinalis, signanter extollens magnitudinem beneficii quod divina bonitas præstitit labenti Ecclesiæ Bambergensi, illi providendo de episcopo, « qui in vita sua suffulsit domum, et in diebus suis corroboravit templum : qui curavit gentem suam et liberavit eam a perditione (*Eccli. L.*) ». Quod meritis et intercessioni SS. Heinrici et Cunegundis in acceptis ferendum esse probat pervigil eorum studium circa electionem hujus episcopi exhibitum, ut supra relatam fuit, nec non singularis episcopi devotio et fiducia erga sanctos fundatores ; cujus devotionis ac fiduciæ specimen aliquod hic subjungitur :

57. « Ut primum Joannes Godefridus onus episcopale suscepit, colluctatio illi fuit non tantum adversus spiritualia nequitiae in cœlestibus, videlicet adversus hæresim, magiam, veneficia, dæmoniacum idolomaniam, fœdissimas carnis corruptiones, et innumera flagitiorum monstra, sed etiam contra formidabiles principum hæreticorum exercitus, Franconiæ perpetuo imminentes. Contra quos cœlesti præsidio sibi opus esse intelligens, ad S. Heinrici

patrocinium confugit. Et ut haberet adjutorii ipsius arrham, obtinuit ab Eberhardo Augustano episcopo, consecratore suo, gladium quo sanctus imperator quondam in præliis ad edomandos Ecclesiæ hostes usus fuerat : quem sanctum gladium accepit tanquam munus a Deo missum, cujus virtute arceret adversarios populi sui, qui erant multi et potentes. Imprimis Fridericus V, comes palatinus Rheni, invasor coronæ Bohemicæ ; Mansfeldius ; marchio Durlacensis, dux Anhaltinus, Christianus Brunswicensis seu Halberstadiensis, eorumque socii, qui diocesim Bambergensem, uti et Herbipolensem, foliis palam impressis, sibi in prædam destinaverant, et spe jam devoraverant.

58. « Quamvis autem in utramque diocesim pluries irruptionem tentaverint, Joannes Godefridus tamen (qui interea etiam Herbipolensis episcopus creatus fuerat) hostiles conatus partim elusit consilio, partim fregit fortitudine, opponendo hostibus copias suas, quas conscripserat, una cum copiis auxiliaribus serenissimi ducis Bavarie. Et dum milites pugnarent in patriæ confiniis, ipse interdum noctuque, projecta in terram facie, velut alter Moyses, pro populo suo orationes ad Deum fundebat. Et quod de die interdum ob legatorum, ac militiæ præfectorum, euntium ac redeuntium interpellationes, præstare non poterat, media surgens nocte, somno antelucanis excubiis majorem in modum coarctato, integris horis cum Deo colloquendo compensabat. Hiscæ armis devotus S. Heinrici cliens Ecclesiam suam, toto regiminis sui tempore, ab hostium irruptionibus, deprædationibus et incendiis (quin et a peste, quæ antea singulis annis Bambergæ sæviebat) servavit immunam.

59. « Supremum a S. Heinrico favorem Joannes Godefridus expertus fuit ante mortem suam, quam ei sanctus imperator una cum virginea conjugæ apparens pronuntiavit, ut refertur in Vita manuscripta hujus principis. Ab eo tempore non omisit se quam accuratissime ad felicem ex hac vita transitum comparare. Tota quidem vita ejus, præsertim quam in episcopatu duxit, fuit perpetua ad beatam mortem præparatio : habito tamen cœlesti de ea indicio, curas suas ad supremum illud negotium magis intendit. Cum, illo ipso anno quo obiit, ex præscripto medicorum, in arce Waldaschacensi, instaurandæ valetudini vacaret, toto eo tempore, sive publice sive privatim panderet aut cœnaret, ejus jussu semper aliquis e cubiculariis libellum Jeremiæ Drexelii S. J. de æternitate prælegebat, quem tempore illo totum tertio percurrit. Interea vero, dum aut balneis uteretur aut sudoribus eliciendis vacaret, aliis piis libellis, potissimum historiis de rebus gestis sanctorum legendis, animum relaxabat.

60. « Memini fuisse qui in mea præsentia ei suaderet res potius jucundas quam tetricas et melancholicas de morte, de inferno, de æternis damnatorum pœnis, illi tempore convenire quo valetudo curatur : respondit : Scio me brevi moriturum. Sto

ante januam æternitatis, etc. Illo ipso tempore sæpius de morte sua, quam vicinam aliquoties dictabat, et de dispositione ultimæ voluntatis mecum agebat. Similia et pronuper, Lanckhemium ad benedictionem domini abbatis eundo, et redeundo, soli secum in curru sedenti, ultro insinuabat, certum asserens non diu se victurum; et, ni maturandum esset iter Ratisbonense, nihil aliud diebus aliquot factitaturum quam domui suæ dispositurum, tanquam brevi moriturum, Vesperi ante abitum Ratisbonam versus, quo eum ad comitia Cæsaris obedientia, et singularis amor atque observantia vocabat, summo mane itineri se daturus, mihi valedicens dicebat: Videbimus nos mutuo; si non hic, Deo tamen dante, in cælis.

61. « Ex his colligi potest Joannem Godefridum de imminente sua morte bis fuisse cœlitus admonitum: semel ante susceptum iter Ratisbonense, quando solum intellexit mortem suam esse vicinam absque certa temporis determinatione: altera vice Ratisbonæ, ubi insuper cognovit se moriturum ante novissimi initium: id quod multis ante diebus apud diversos sæpius affirmavit; jussitque proterea testamentum suum Bambergæ Ratisbonam afferri.

62. « Porro hanc denuntiationem illi factam esse Ratisbonæ a SS. Heinrico et Cunigunde, habetur in Vita ipsius manuscripta. Neque mirum cuiquam videri debet quod Sancti hi Patroni tam exquisitam curam gesserint de clientis sui felici ex hac vita transitu; quia ille specialem illorum favorem speciali studio virginalis castimonie, tantopere ab illis adamatæ, promeritus fuit. Hanc enim non solum in sua adolescentia, ut supra relatum fuit, sed etiam in totius vitæ suæ decursu contra quasvis carnis et satanæ tentationes invicte tutatus est. Quin et illustribus castissimæ vitæ suæ exemplis, quibusdam e Lutheri secta persuasit fide dignum esse quod SS. Henricus et Cunegundis in conjugio pari consensu virginalis continentiam servaverint, id quod homines ultra carnem nil sapientes tanquam fabulosum rejiciebant, adscribentes naturæ sterilitati et impotentie quod virtuti et gratiæ tribuendum erat. Jactabant insuper, ne quidem sacerdotes, multo minus conjuges posse esse continentes.

63. « In hanc rem memorabile quid refert Joannes Seller Soc. Jesu concionator cathedralis Ratisbonæ, in concione funebri quam ibidem habuit de Joanne Godefrido, tempore comitiorum, XII Januar., anno MDCXXIII. Cum Princeps quidam acatholicus cerneret quod Johannes Godefridus abominabilem clericorum concubinatam, libidosæque vitæ licentiam in sua diœcesi implacabiliter insectaretur, et incorrigibiles parochiis et beneficiis privaret, et e diœcesi dimitteret, in familiari cum Episcopo congressu contendebat sacerdotibus permittendum esse conjugium, eo quod illis impossibile esset servare continentiam, Episcopus econtra firmis rationibus ostendebat, cum divina gratia id esse possibile. Sed cum princeps acatholicus nullo id sibi argumento persuaderi sine-

A ret, dicebat Episcopus: non soleo quidem dicta mea juramento firmare; hac tamen vice, sacerdotali mea fide et dignitate assevero possibile esse, per Dei gratiam, caste vivere: quippe ipsemet ego, per omnem vitam meam, nunquam feminam attingi; neque ad id stimulum sensi. Princeps acatholicus percontans aiebat: An vere ita se habet quod dilectio vestra de se affirmat? Vere ita se habet, reposuit Episcopus; idque denuo mea episcopali fide sancte assevero. Commotus intime hoc sermone princeps acatholicus, Joannis Godefridi virgineas manus reverenter deosculatus fuit, una contestans hasce manus dignas esse quæ sacrificium offerant.

64. « Demum virginali castimoniam, quam Joannes Godefridus sub clientela SS. Henrici et Cunegundis, in adolescentiæ et reliquæ vitæ periculis, velut in medio fornacis Babylonicæ, illæsam ac sine ignis odore conservavit, eandem, sub eorundem Sanctorum patrocinio, feliciter æternitas intulit. Vos ipsos, inquit Fornerus in concione funebri Bambergæ habita, quotquot hic adestis, testes invoco, an non omnis ejus vita eximium castitatis sacerdotalis speculum possit appellari? Non dubitate eundem hunc castissimum Præsulem illibatam virginitatis florem, id quod mihi in ultimo adhuc itinere, quod cum ipso peregi, ut alias sæpius, concedidit, secum ex hac vita in alteram illam ad Christi æterni judicis tribunal haud dubie asportasse... Pugnavit animose nobilis Christi athleta et heros Joannes Godefridus, et gloriose triumphavit, et virginitatis aureolam, integra carne et membris, ut loquitur S. Hieronymus. reportavit.

65. « Obiit laudatissimus Princeps Ratisbonæ XXIX Decemb. anno MDCXXII, qui, uti, a SS. imperatoribus Heinrico et Cunegunde extraordinariis favoribus, in vita et morte ornatus fuit ita veneratione, tempore vitæ, sanctis patronis exhibita non contentus, voluit etiam funus suum exstare suæ erga illos reverentiæ monumentum. Nam humillimus Princeps æstimans se indignum communi cum Sanctis illis sepultura, jussit quidem corpus suum humari in cathedrali Bambergensi, non tamen in ipsa ecclesia, ubi Sancti quiescebant, sed subtus eam, in obscura crypta quæ est sub choro S. Georgii martyris, ad quem deinde, anno MDCLVIII, Sanctorum illorum ossa translata fuerunt. Sed Deus humilem servum suum vicissim in exanimi ejus corpore honorare dignatus est.

66. « Nam cum illud XV diebus post mortem, nimirum XII Januarii anni MDCXXIII (quo die solennes illius exequiæ, in præsentia procerum Imperii, Ratisbonæ in capella Cæsarea celebratæ sunt) habitu episcopali indutum, in tumba elevata, omnium conspectui exponeretur, facies ejus tota vivida et rubicunda apparuit, non secus ac si adhuc tum viveret. Ita testatur protocollum historicum urbis Ratisbonensis de anno MDCXXII et MDCXXIII. Et cum deinde sex alii dies insumerentur corpori ejus Bambergam devehendo, ubi demum die XIX Januarii, terræ man-

datum fuit, retinuit eandem gratiam, uti Fridericus A Fornerus, oculatus testis, pag. LIX asseverat dicens : Non mortuo similis, sed dormienti, jucundam semper et vivacissimam faciem post tot dierum itinera retinens usque ad horam sepulturæ.

67. « Talem venustatem contulit Deus corpori exanimi Joannis Godefridi, quod ille in vivis, tot asperitatibus, tot vigiliis, tot jejuniis in pane et aqua etiam inter principales epulas, tot flagellis, ciliciis, genuflexionibus, humicubationibus castigaverat : et insuper post obitum, ad majorem sui contemptum, et ad majorem sanctorum Heinrici et Cunegundis exaltationem, in profunda et obscura crypta, quo pauci homines intrare solent, tumulari jussit ! Sed ut ille se suaque contempserit et occultaverit, splendor tamen virtutum ejus ita regi non potuit quin multi cognoscerent et æstimarent. Litteræ annuæ collegii Societatis Jesu Ratisbonæ anno MDCXXII referunt, Ferdinandum II Romanorum Imperatorem mortem hujus Episcopi graviter tulisse, atque inter cætera dixisse : Fidum nos amicum, uterque episcopatus bonum Pastorem, subditi Patrem in hoc Principe amiserunt.

68. « Illustrissimus Dominus Carolus Caraffa episcopus Aversanus, Nuntius Apostolicus, Ratisbonæ tunc præsens, in libro cui titulum fecit : *Germania sacra restaurata* (ubi inter reliqua describit quid fuerit actum Ratisbonæ in conventu Electorum et Principum Imperii, a Ferdinando II Ratisbonæ celebrato anno MDCXXIII, ubi disceptabatur de Maximiliano Bavaro substituendo rebeli Friderico V Electori Palatino) de nostro Joanne Godefrido hæc habet : Hujus aliquando mentis fuerat Joannes Godefridus Princeps et Episcopus Herbipolensis, quo magis Dei zelo percitum Principem non vidit Germania. Is militum pater, sacerdotum exemplum, Principum decus, Catholicorum tutor, sui ipsius contemptor, Ecclesiæ Romanæ, ac Cæsareæ majestatis cultor acerrimus et prudentissimus, nihil nisi ad Electorem Catholicum suspirabat ; inter quæ suspiria, summo nostro omnium dolore ex hac vita discessit.

69. « Concludimus hanc narrationem elogio, quod Joanni Godefrido tribuit orator e Societate Jesu, præsens, ut videtur, sodalitatis Marianæ, in oratione funebri habita in templo Patrum Societatis Jesu Bambergæ XVIII Jan. anno MDCXXIII, ubi circa finem sic loquitur : Nihil præclarum animo lingi potest, cujus non eximia aliqua portio Joanni Godefrido nostro divinitus obtigerit. Exemplar virtutum fuit, in quod Episcopi omnes, Antistites omnes, Principes omnes intueri possint. Exemplar perfectionis, ad quod, tanquam ad relucens et tersissimum speculum, mores suos, vitamque componere ecclesiastici viri debeant. Exemplar numeris omnibus absolutum ostendere mundo Deus voluit, quid exacta virtus, in uno eodemque Episcopo ac Duce, cum maximo honore ac dignitate conjuncta possit..... Felicitatem tuam tibi gratulor. Scio, te non in Franconia tantum tua, sed toto universitatis hujus ambitu, gentium

omnium linguis ac litteris celebrandum. Intuebuntur in te omnia sæcula ; repetet te omnis memoria, omnis posteritas venerabitur, etc.

70. « Quæ de præclaris gestis et virtutibus duorum Episcoporum Bambergensium hæcenus allata sunt, non tantum ad illorum laudem, sed et ad quam maximam SS. Heinrici et Cunegundis gloriam pertinent. Inde siquidem clarius nobis innotescit quanti illorum intercessio apud Deum sit ponderis, et quanta sit eorum erga ecclesiam Bambergensem sollicitudo charitas et beneficentia. Quod enim duo isti Viri, periculosissimo tempore, mirabili Dei providentia ad episcopatum assumpti fuerint ; quod indutivirtute ex alto, posthabito omni terreno emolumento, contemptisque omnibus difficultatibus, tam magno pro Deo et subditis operati sint, et quod patriam Bambergensem, quæ ferme tota in hæresim et flagitia fœde prolapsa fuerat, tanta fortitudine simul ac prudentia ab interitu vindicaverint et ad viam salutis reduxerint, id Sanctorum istorum favore, patrocio et auxilio effectum est, uti nos extraordinaria illorum erga hos duos Episcopos vigilantia et sollicitudo non sinit ambigere. Multum quidem debet Bambergæ suis Sanctis, quod illorum pietate ac munificentia, sede episcopali et ecclesia Imperiali fuerint decorata, plus tamen se iisdem debere certissime sibi persuadeat, quod, postquam patria ferme tota hæresis jugo se improvide subdidisset, in infelicissimo illo statu non fuerit derelicta (uti multis aliis diocæsesibus in vicina nobis Saxonia, et aliis terris septemtrionalibus contigit), sed SS. Heinrici et Cunegundis sollicitudine, patrocio ac protectione, a perniciosissimo hæresis malo, inter innumeras licet difficultates, hostiliumque copiarum insidias et impugnationes, fuerit liberata, ac deinceps in Ecclesiæ Catholicæ gremio conservata. »

CAPUT III.

De S. Henrici Manto, ut vocant, Bambergæ in ecclesia Imperiali asservato.

71. Præter sacra cimelia de quibus supra in Commentario § 4 actum est, superesse diximus monumenta id genus alia, sed præcipua duo, Crucem nempe pretiosissimam in celeberrimo Benedictino Montis S. Michaelis, de quo ad Acta S. Ottonis locuti sumus, certis solemnioribus festis adhiberi solitam, et Mantele seu Mantum, ut vocant Bambergenses, puta togam vel pallium latissimum, uti hic vides, ad modum vetustioris casulæ, lateralibus aperturis carentis, in thesauro Imperialis ecclesiæ reconditum, quod ab Ismaele, de quo Anonymi Legenda meminit, confectum volunt, sancto Imperatori datum, ab eoque Cæsarei instar paludamenti in celebrioribus cæremoniis adhibitum, pluribus signis pretiosis opere Phrygio intextis ornatum, variisque inscriptionibus satis mirabili sacrorum profanorumque commixtione distinctum, quibus in rectum seusum ordinandis aut explicandis curiosa iugenia incassum hæcenus desudasse dicuntur. Quod certe experiri mihi licuit in eruditissimi Viri observationibus, infra

contorto sensu AQUILA PPTVE IOCITARE VOIATVS IE
ASTRA; quem sic reddit: Aquila perpetuo per volatus
suos se locans in astra, ob constellationem aquilæ
expansis alis volantis. Ismael enim, ait, astrologiæ
addictus fuisse videtur, quia ejus ordinatione prope
Mantelis humerum dextrum hæc leguntur verba;
Astrologus hic sit cautus. Est et alia in altera Manti
parte, ubi sic legitur: VIRGINITASP APBATE MIREME RE.
Sonant hæc ipsi: *Virginitas approbate miremur ter-
ræ*; sublata autem vitiosa metathesi, videtur esse
allusio Ismaelis ad castimoniam S. Henrici, in hunc
forte sensum: *Virginitatem in terris approbatam mi-
remur*. Cupio plane eruditiss. Viro subscribere; ve-
rum si eo Manto, ut nuperrime dicebat, S. Henri-
cum in coronatione Romana usum sibi persuadeat,
necesse est, fateatur, cognitam ante id tempus fuisse
Ismaeli isti sanctissimorum Conjugum virginalem
continentiam, quam ut supra vindicandam suscep-
rim, at nemini ante extremum Sancti morbum inno-
tuisse existimo esse certissimum. De cætero, an
manus Orionis rodant Taurum; an is, *imitator juris
fuerit, an Serpentarius Æculapius medicus* dicatur;
an his asseratur *Pegasus equus musicæ esse sacratus*,
atque id genus alia, ab obscuriori isto vel forte
poetastro artifice repetenda non censeo: nodus præ-
cipuus superest, utrum infimæ inscriptionis confusos
characteres eruditus interpretæ feliciter combinaverit.
Verba ejus ad apicem describam:

75. « Fimbria vero hujus Mantelis condecorata est
litteris singulari artificis diligentia (litteris singulis
particulariter sive seorsim aurato filo confectis, ac
dein mediante filo serico, in destinato suo loco fir-
matis) affabre confectis opere phrygio, cum permul-
tis intortis aureis cimeliis, obscuritatem lectionis
inducentibus; suntque eæ litteræ magnæ longitudi-
nis; ita invicem appositæ, ut lector maxime dubius
hæreat, ubi lectio in circulari chaos sit inchoanda.
Insuper, omni carent interpunctione, hincque in ho-
diernum usque diem, multis lectionem frustra ten-
tantibus, uti inaudio, (præsertim propter plures alias
parvas obfuscatasque inscriptiones) incognitæ man-
serunt. » Pergit deinde ad explicationem, quam nemo
hactenus propius assecutus est. « Verba fimbriæ ad
litteram hæc sunt cum metathesi vitiosa.

O Decus Eeropæ Cesar Heinrice beare.

Angeat impreium ihmi Rexque rena bene.

Peripheria hæc Manti infima adæquat longitudinem
sedecim pedam et duorum pollicum.

76. « Ubi notandum quod Ismael per litteram X in
verbo Rex singulare quid significare voluerit, quia
hæc una et sola inter omnes magnitudine artificiali
eminet, et nonnihil a litteris E ante et Q post
est separata; hinc non immerito concludo eum ut,
propter verborum excurrentem copiam, ligatam ora-
tionem salvaret, gratulationem hanc pro S. Henrico
ordinare in hunc sensum quasi voluisse: Rexque
millies ibi regna bene; quia X Græcis, ut constat,
est numerus millenarius: salvo tamen, ut dixi, per
omnia aliorum judicio meliori, acumina enim hæc

A antiquis erant frequentia. Monet deinde notandum
quod in carminibus fimbriæ Mantelis desint: apud
verbum REGNA littera G (nam littera A est abscon-
dita in N, quia N, ut ibi efformatum est, denotat litte-
ram N et A simul apud antiquos,) et littera E apud
verbum WENE sive BENE. E contra post verbum Impe-
rium est supervacanea littera M, forte loco litteræ M
sive N in animo substituenda, aut plane omittenda
illo tempore; apud quam tres IBI spectant post litte-
teram Q. Item in verbo ANGEAT, littera V est inversa,
hinc ut N apparet. »

77. Hactenus Clar. amicus, qui subdit quatuor
alia serica Manta, cærulei item coloris, ibidem as-
servari, de quorum usibus hic disserere nihil attinet:
datam jam prioris explicationem tantisper expendam.
Quatuor prima vocabula distincte in fimbria
expressa conspicio, O decus Eeropæ Cesar Hein-
rice; non tam facile est invenire Tò BEARE, cum pro R
legatur B: neque ANGEAT educi potest, quandoqui-
dem littera ultima non sit T sed potius Y. Imperium
integre non reperitur, quod ultima littera videatur
duplex, sitque E et A Græcum; in quo non satis
aperte argui posse videtur, quod post Imperium su-
pervacanea sit littera M, ubi ego fateri cogor nec
pervacaneum M, imo nec necessarium reperiri,
quo Tò Imperium vel Impreium efformari queat. Ne-
que tres IBI usque adeo clare apparent; nec est
unde colligatur N inversum esse, unde exurgere
verosimiliter possit AUGSAT. IBMI nullum sensum
reddit REXQUE vel REX QUI habetur; sed reliqua
plusquam Œdipo indigent, neque ex iis perfectam
constructionem quis facile extuderit. Hæc eo solum
dicta sint, ut intelligat lector nihil a nobis neglectum,
et amicissimus adjutor observet, ænigma iis
litteris involutum, necdum ex omni parte solutum
esse. Melius, inquires, aliquid substituas: malim
vero candide fateri ignorantiam, quam iis disqui-
rendis oleum et operam perdere: non gravabor ta-
men, nullo meo periculo, viri alterius eruditissimi
cogitationes in medium proferre, prout mecum com-
municatæ sunt.

78. Abest is, ut primum dicam, a Bambergensium
opinionem, quod præfatum Mantum ad S. Henrici
tempora revocari possit, negatque Sancti istius
ætate in usu fuisse Cæsaris appellationem. Putat
itaque opus esse sæculi XIV, implexisque illis voca-
bulis indicari Henricam, istius nominis Imperato-
rem VII Luxemburgicum, qui post necem Alberti
Austriaci Romanorum regis, anno 1308 patratam,
vi Januarii 1309 Aquisgrani coronatus est; atque ad
hunc dirigi contendit fimbriæ allocutionem, cujus
ordinem exorditur a CESAR HENRICE, ei connectens
BEA: B vero sequens et E sumit pro Bambergensis
Ecclesiæ, ex litteris proximis faciens ANGELV, et si-
gnato: tum sic pergit, ex litteris verba ferme reddens,
IMPerium Regere Injuste Volens, EA (lambda græco
pro L latino) unde EAectus, Invitis, vel Inimicis Bam-
bergensibus, Miserabiliter Interiit Rex Qui; demum
ex RE et contractis aliis conficit REGNAVIT, atque ex

familiari : cujus viri aliqualem notitiam præbet inscriptio sepulchri ejus Bambergæ in templo parochiali S. Martini, quæ talis est : « Reverendissimus « in Christo Pater ac Dominus Fridericus Fornerus « sac. Theologiæ Doctor, episcopus Hebronensis, « suffraganeus Bambergensis, ac ibidem in spiritua- « libus Vicarius Generalis, sacræ Cæsareæ Majesta- « ti, ac Serenissimo Bavarie Duci a consiliis, inte- « gritate vitæ, zelo religionis, legationibus obitis, « consilii prudentia, ac vivo verbi Dei eloquio libris- « que editis orbi notus, pie in Domino obiit anno « MDCXXX, v Decemb. »

31. « Huic elogio consonat historia manuscripta collegii Soc. Jesu Bambergæ eodem anno MDCXXX, ubi inter cætera de illo dicitur : « Vir erat boni « communis amans, et a virtute litterisque pluri- « mum commendatus... sub infula vitam duxit « religiosam. » Hic igitur Suffraganeus edidit opu- sculum cui titulum fecit : *Duo specula Principis ecclesiastici*, e duorum laudatissimorum Præsulum ac Principum, Joannis Godefridi anno MDCXXII, xxix Decemb., et Nythardi anno MDXCVIII, xxvi De- cemb. piissime defunctorum rebus præclare ge- stis heroicisque virtutibus potissimum conflata atque concinnata, et quatuor concionibus funebri- bus ad eorumque sepulturas et exsequias, in ecclesia cathedrali Bambergensi, lingua vernacula habitis, latine scriptis, publicæ luci et imitationi data et evulgata a Friderico Fernero, etc. Ingolstadii, typis Gregorii Hœnlin, anno Christi MDCXXIII. Ex hoc auctore pleraque, quæ hic adducuntur, deprompta sunt. Quæ ex aliis fontibus hausta fuerunt, suis locis indicantur. Ordinum a Nythardo, qui ætate prior est.

32. « Nythardus, ex nobili Franconie prosapia de Thungen, cum in ecclesia cathedrali Herhipoli jam fuisset perfunctus officio decani et modo ageret ejusdem ecclesie Præpositum, divino consilio, inter- cedentibus utique SS. Henrico et Cunegunde, qui- bus erat specialiter addictus, amplissimæ præposi- turæ suæ residentia in postremis habita et valedi- cta, translato domicilio, Bambergam commigravit ibique primam junioris instar canonici residentiam auspiciens, uno propemodum eodemque anno, de- curso residentie, quod vocant, tirocinio, capitulo annumeratus, cathedralis ecclesie decanus electus, rita sancto Ernesto Præsule, unanimi concapitula- rium dominorum consensu, sine scrutinio, per Spi- ritus S. inspirationem, omni populo a summo usque ad minimum jubilante, episcopus electus fuit XIV Novemb. anno MDXCI.

33. « Et, quod mirum visu atque auditu, ad hoc summum animarum regimen ut se rite disponeret, quamprimum Bambergam accessit, mutato veteri canonicorum minus decente habitu, et omni pri- stina conversatione penitus abdicata, sic a se ipso distare cœpit, ut, omnium censura et judicio, in alium hominem, qui secundum Deum creatus, trans- latus esse, ideoque cœlestium donorum, quæ de-

secundum a Patre luminum, capacissimus effectus esse crederetur. Rara hæc mutatio in vestibus, in moribus, in famulitiis, in domestico splendore, in quotidiana conversatione, in omni negotiorum tra- ctatione, omnibus qui eum pridem noverant pro- digio similis habebatur. Exinde innotuit efficacia patrocinii SS. Henrici et Cunegundis, quorum cul- tui et imitationi totum se dabat. Vitas ipsorum non solum assidue lectitabat, sed etiam ambas ex anti- quo codice ms. ipsemet, epographi functus officio, manu sua descripsit.

34. « Horum patronorum exemplis incitatus, et divino fretus auxilio, opus prorsus arduum, et in istis rerum temporumque circumstantiis, ut sum- mi etiam viri judicabant, factu impossibile aggressus fuit, scilicet reformationem ecclesie Bambergensis, quam hæresis ferme totam occupaverat et fœde contaminaverat. Nam in primis in ipsa urbe Bam- bergensi totus senatus civicus, exceptis duobus, Lutheranam sectam non solum pertinacissime tue- batur, sed et præcipuis ditiorum optimatum totius communitatis civium, numero circiter quinquaginta. conjuraverant, velle se potius cum bonis omnibus, domicilium alio transferre, quam manus dare. In aliis plerique dioceseos civitatibus et oppidis ne unicus quidem Catholicus civis reperiebatur. Nihilo- minus ut Imperialem hanc ecclesiam, sanctorum Henrici et Cunegundis nobilem filiam, e luporum faucibus eriperet, pastor hic non minus prudens quam fortis nihil intentatum reliquit.

35. « Re prius communicata cum Matthia Roma- norum Imperatore, cum Wilhelmo Duce Bavarie, et cum nonnullis aliis orthodoxis Principibus, ac suo cathedrali capitulo, primo omnium ministros Prædi- cantes, qui nescio quorum conniventia, complures Bambergensis ditionis parochias occupaverant, eje- cit. Deinde potestatem exercuit contra ludimodera- tores, qui uti in plerisque civitatibus et oppidis hæ- resi erant infecti, ita et hæreses pueris instillabant, qua Lutheri catechismum illis inculcando, qua cantianculis ab ecclesia Catholica rejectis eos depravando, et aliis millemodis perversa dogmata inserendo. Hos igitur tanquam exitiales floridæ juventutis corruptores amovit, iisque Catholicos sub- rogavit. Ulterius deinde progressus, præfectos om- nes, quæstores omnes, judices locorum omnes, scultetos omnes, consules et civicos senatores om- nes, qui Catholicæ religioni manus dare et eam profiteri abnuerent, loco movit, et alios eorum vice substituit.

36. « Hoc veluti præludio totius dramatis præmis- so, conversionem ipsam subditorum provide auspi- catus fuit, et, inter innumeras libertinorum querelas, contradictiones, turbas, seditiones, acatholicorum principum comminationes et persecutiones, per plures annos fortiter prosecutus fuit. Et cum ad grande hoc molimen magni sumptus requireren- tur, ne nervus rei bene gerendæ deesset, impensas circa suam personam, raro exemplo, ubicumque

poterat, constrinxit. Aulicorum famulorum numerum ad tantam redegit paucitatem, ut vix Imperii Principis dignitatem tueri videretur. Fastum omnem et pompam respuebat, et victitabat tanta frugalitate, privatim præcipue cum pranderet aut cœnaret, ut, tribus ad summum ferculis vulgaribus contentus, religiosum potius in claustro, quam Episcopum et Principem in palatio repræsentaret.

37. « Econtra ubi divinus cultus, aut animarum reductio agebatur, nullis parcebat impensis. Sic ad excitandum et promovendum in juventute ardorem addiscendæ doctrinæ Christianæ, in sola munuscula catechetica, scilicet catechismum Canisii, et ejusdem libellos de præparatione ad confessionem et communionem, precationum formulas, rosaria, imagines et alia ejusmodi coemenda ingentem pecuniæ vim ex proprio peculio profudit. Sum oculatus testis, imo et cooperatores extiti, quando una vice tria florenorum millia in hunc finem Augustam destinavit, ut aliud nihil quam sacra ejusmodi amuleta, et excitatoria puerorum apophoreta compararentur. Quæ cum appulissent, omnia intra unius hebdomadæ spatium, per omnes hujus ecclesiæ parochias, admonitoriis adjunctis litteris, liberalissime dispersit.

38. « Non deerant e pecuniæ fœneratoribus, qui oggannirent, immodicas nimium expensas in reformationem diœceseos erogari, quando, cum tempore magis opportuno, omnia minore sumptu perficienda venirent; quibus ille dedit responsum Principe ecclesiastico dignum: « Ecclesiæ meæ bona temporalia, inquiebat, utilius numquam dispensabuntur, quam si ad ampliandam Dei gloriam, et animarum salutem promovendam atque propagandam insumantur. Quem enim alium in finem S. Henricus ecclesiam suam tantopere locupletavit? » Pastoralis hac vigilantia et liberalitate, nec non laborum et contradictionum invicta tolerantia, laudatissimus hic Præsul tantum effecit, ut intra septennium, hæretica lues ex tota ferme diœcesi fuerit profligata, et orthodoxa fides in eam reducta; et sic multa millia hominum non solum tunc viventium, sed etiam posteriorum, ab interitu vindicata sint.

39. « Qui Præsulis zelus quam acceptus fuerit S. Henrico, et apud Deum meriti, colligi ex eo potest quod cœlestis Paterfamilias fidem hunc in vinea Domini operarium, sub vitæ vesperam, per ipsummet S. Imperatorem, ejusque sanctissimam conjugem, ad mercedem æternam tam egregii laboris recipiendam, favore extraordinario vocare dignatus fuerit. Rem istam memorabilem Fornerus pag. 110, verbis sequentibus refert: Rem prorsus stupendam, inquit, virissimam tamen vobis referam; unde liquebit quis ei imminentem ex hac vita transitum vaticinando significarit. Anno MDXCVIII, qui ei fatalis fuit, cum, in festivitate S. Henrici Imperatoris, mane pontificali ritu sacris operatus esset, a prandio vitam ejusdem Sancti, sedens in oratorio suo, lectitabat, fenestras e regione cathe-

dralem ecclesiam spectantes, auræ captandæ causa, apertas habens. Contigit inter legendum ut adversum campanile, ubi grandiores S. Henrici et S. Cunegundis campanæ pendent, perspiceret, ibique, superioribus e fenestris, S. Henrici et S. Cunegundis imperiali habitu atque corona, uti pinguntur, simulacra immensa luce coruscantia, et sanctum quidem Henricum manu sibi annuentem cerneret.

40. « Visio ista horrorem primo incussit maximum; quem tamen, ubi se paululum collegisset et sanctis illis Patronis obnixius commendasset, superveniens interius mentis affusa consolatio sine mora expulit et abstersit. Ut autem rei veritatem penitus indagaret ac certius cognosceret, una cum ædituo cubicularium unum, post alterum eo submisit, ut quisnam in turri esset et ipsi cognoscerent. At illi quidem neminem penitus ibi se vidisse renuntiaverunt, cum omnia perlustrassent; visio tamen illa permausit, illis præsentibus, tametsi nihil uspiam præter horrorem quemdam insolitum persentiscerent, nec quid sibi episcopus vellet, intelligerent. Et cum se tertio ostendisset eadem apparitio, tandem omnino disparuit. Contigit vesperi ut cum ipso, de more, per hortum ambulando, matutinas cum laudibus preces ante cœnam persolverem; quibus ad finem decursis, verbis hisce me allocutus est: Quæstio est ad te, doctor Fornere: si Sancti cuiquam appareant, et manibus quasi annuendo ad se vocent, quid significare existimas? Optimum omen, inquiebam, esse duco: signum est Sanctos eum, quem vocant, in suum consortium brevi adoptaturos. Et id colligere est ex variis apparitionibus Sanctorum, quas refert S. Gregorius Magnus in libris Dialogorum. Sic Ursino presbytero apparuerunt SS. Apostoli Petrus et Paulus, et eum ad cœlestia evocarunt.

41. « Sic Probo episcopo Reatino S. Juvenalis, S. Eleutherius Martyres obitus diem prænuntiarunt. Sic Arnulpho Suessionensi episcopo S. Michael Archangelus obitus diem prædixit. Sic Aredium, referente S. Gregorio Turonensi, S. Martinus et alii apparentes ad gaudia Beatorum invitaverunt. Hæ tunc temporis historiæ mihi occurrebant. Ad quæ ille: Recte judicasti. Dicam tibi quid ante aliquot horas, hodierno etiamnum die, mihi contigerit: Et rem omnem, uti jam recensuimus, per ordinem exponeret. Et interpretatione visionis de instanti morte sua luculenter explicata, tandem ipsemet subjungebat: Audio similem visionem oblatam antecessori quondam meo, Wigando Redwitio (fuit is Episcopus Bambergensis quadragesimus, eo tempore quo hæreses totam Germaniam populabantur; qui Luthe-ro et ejus asseclis, si quis alius, strenuissime restitit, et ejus paradoxa ab ecclesiæ hujus ovili, quibuscumque poterat, remediis profligavit). Is porro eodem anno e vivis esse desiit. Videbis, inquiebat, idem et mihi eventurum. Nam in hujus anni fidem non ero supervicturus. Dixit, et verbo respondit eventus paulo ante finem ejusdem anni MDXCVIII.

42. « Interea temporis summa et unica ejus cura fuit se sanctorum Patronorum consortio, ad quod ab ipsismet gratiosissime invitatus fuerat, dignum reddere. Restabant tunc temporis aliquot adhuc oppida, ut Hochstadiense, Hertzogenaucense, Oberscheinteldense, Burckunstadiense cum nonnullis pagis, in quibus reformatio quidem, et errantium ad Ecclesiae unitatem reductio jam inchoata, necdum tamen ad optatum finem perducta erat. Arbitratus igitur se sanctis Fundatoribus acceptissimum venturum, si ecclesiam ab ipsis fundatam, sine macula hæresis præsentare illorum conspectui posset, tota virum contentione in id perficiendum incubuit: et quod in votis habebat, est assecutus, Domino fidelissimi sui servi conatibus favente, et evidentibus gratiæ divinæ subsidiis cooperante.

43. « Præterea, cum sibi a S. Heinrico e turri manu annuente, denuntiari crederet illud Regum 4, cap. 20: « Præcipue domni tuæ; morierisenim tu et non vives, » cœpit omnia rite ordinare, tam quoad temporalia quam quoad statum animæ suæ. Peccata sua eleemosynis redimere cupiens, in omnia templa et monasteria pauperum religiosorum, in hospitalia et nosocomia largissimas eleemosynas destinavit: aliis quoque Christi pauperibus pecunias sine numero dispertiri curavi. Et postquam Herbipoli (quo propter negotia tanquam Præpositus illius ecclesiae concesserat) in morbum incidisset, tam mihi, quam aliis toto morbi tempore ipsi adstantibus, liberam de omnibus bonis suis, in horreis, in penuariis, in ære præsentis, quascumque vollemus, eleemosynas ad libitum nostrum pro anima sua, pauperibus et locis piis dispertiendi facultatem concessit, hæc sæpe iterans verba: Quidquid pro anima mea eleemosynarum erogaveritis, ego ratum habeo.

44. « Idque præsentibus etiam ecclesiae imperialis Bambergensis duobus Prælatibus, qui Herbipolim ideo descenderant, ut eum in morbo suo inviserent et consolarentur, pluries iteravit, addens non semel: Peccata mea gravissima sunt, et numero propemodum infinita: multis proinde et magnis eleemosynis diluenda. Ultimam suam voluntatem exposuit, ut sequitur: Omnia mea bona, inquit, de quibus ut peculio proprio, majori ex parte hereditario, disponere possum, in tres partes dividi volo. Prima detur Ecclesiae; altera pauperum usibus impendatur; tertia cognatis meis cedat, quos inter præcipuos esse volo eos qui in studiis adhuc versantur; et fratris filios minores, ut in Catholica religione valeant educari. Nollem autem, de bonis Ecclesiae, mihi sanguine junctis quidquam elargiri, nisi ex patrimonio meo suppeteret, ut eis benefacere possem: scio enim ecclesiastica bona illis non deberi. Addidit in fine, sepeliri se velle in ecclesia cathedrali Bambergensi, sine pompa, et quam minimo fieri posset sumptu.

45. « Ceterum quam exacte se ad beatam mortem præparaverit, et quam pie illam oppetierit, Fornerus

pluribus paginis exsequitur. Demum concludit: Candide fateor, et quod res est, edico. Plurimis, qui pie admodum ex hac vita emigrare credebantur, adfui in extremis: sed neminem adhuc vidi in hodiernam diem, imo et vix audivi similem hominis jam morituri pietatem, qua ille diem suum clausit extremum. Tantum momenti et efficaciam ad bene moriendum habuit patrocinium SS. Heinrici et Cunegundis, et eorundem gratiosa apparitio, devotum sibi clientem ad beatam æternitatem invitantium. Videtur etiam hoc loco commemoranda alia visio Præsuli huic aliquot ante mortem horis oblata, qua certior factus fuit de futuro quondam successore suo, qui ea quæ ipse pro bono ecclesiae Bambergensis recte cœperat, strenue erat prosecuturus. Refert vaticinium illud sæpius laudatus Fridericus Fornerus in citato tractatu, *Duo specula Principis ecclesiastici*, et in concione secunda funebri de Joanne Godefrido ab Aschauen, pag. 60, ubi sic scribit:

46. « Cum Illustrissimus et Reverendissimus Bambergensis episcopus Nythardus, laudatissimæ memoriæ, anno MDCXCVIII in ipsa S. Stephani festivitate, qua in vivis esse desiit, mane sacrificio interfuisset, ego, qui ei semper aderam, nostrum Joannem Godefridum, qui nudiustertius ex Galliis domum redierat, ad eum in lecto decumbentem, multis præsentibus, introduxi: quem cum ingredientem conspexisset, ad me conversus: Qualemnam, inquit, episcopum mihi addocis? Ego illi: Illustrissime Domine, est juvenis Canonicus Joannes Godefridus ab Aschauen, paucos ante dies ex Gallia domum redux. Ejus itaque manu apprehensa: Iste, inquit, post paucos annos condecorabit sedem episcopalem S. Ottonis. Et post hæc verba conticuit meditantibus aliquantisper: ac demum de reditu ei est congratulatus. Recordabatur ejusmodi verborum non raro Illustrissimus noster Joannes Godefridus, piæ memoriæ; vetabat tamen aliis evulgari.

47. « Hucusque verba Forneri pag. 60, qui supra pag. 44 retulerat, piissimam ejus matrem Brigittam de Zobel, dum filiulus ejus adhuc in cunis vagiret, nocte quadam, cum pridie sacram Eucharistiam sumpsisset, et filium suum Christo et Matri ejus devotius commendasset, mitra et habitu pontificali ornatum, ac miro fulgore coruscum ante se stantem conspexisse. Erat laudatus juvenis, qui tunc agebat annum ætatis vigesimum quartum, S. Heinrico specialiter devotus; et eidem Sancto, ut merito creditur, apprime charus, non solum ob devotionis tenerritudinem, sed vel maxime ob similitudinem castimoniam, quæ juvenis supra communem modum effulgebat, et non ita pridem Herbipoli, ubi studiis vacabat, ejusce virtutis specimen dederat immortalis memoria dignum. Fornerus in concione prima funebri pag. 26, illud ita refert:

48. « Rem admirandam, verissimam tamen, vobis memorabo. Joannes Godefridus ab Aschauen in adolescentia sua, ut nemo non novit, formosissimus

poterat, constrinxit. Aulicorum famulorum numerum ad tantam redegit paucitatem, ut vix Imperii Principis dignitatem tueri videretur. Fastum omnem et pompam respuebat, et victitabat tanta frugalitate, privatim præcipue cum pranderet aut cœnaret, ut, tribus ad summum ferculis vulgaribus contentus, religiosum potius in claustro, quam Episcopum et Principem in palatio repræsentaret.

37. « Econtra ubi divinus cultus, aut animarum reductio agebatur, nullis parcebat impensis. Sic ad excitandum et promovendum in juventute ardorem addiscendæ doctrinæ Christianæ, in sola munuscula catechetica, scilicet catechismus Canisii, et ejusdem libellos de præparatione ad confessionem et communionem, precationum formulas, rosaria, imagines et alia ejusmodi coemenda ingentem pecuniæ vim ex proprio peculio profudit. Sum oculatus testis, imo et cooperatores extiti, quando una vice tria florenorum millia in hunc finem Augustam destinavit, ut aliud nihil quam sacra ejusmodi amuleta, et excitatoria puerorum apophoreta compararentur. Quæ cum appulissent, omnia intra unius hebdomadæ spatium, per omnes hujus ecclesiæ parochias, admonitoriis adjunctis litteris, liberalissime dispersit.

38. « Non deerant e pecuniæ fœneratoribus, qui oggannirent, immodicas nimium expensas in reformationem diœceseos erogari, quando, cum tempore magis opportuno, omnia minore sumptu perficienda venirent; quibus ille dedit responsum Principe ecclésiastico dignum: « Ecclesiæ meæ bona temporalia, inquiebat, utilius numquam dispensabuntur, quam si ad ampliandam Dei gloriam, et animarum salutem promovendam atque propagandam insumantur. Quem enim alium in finem S. Henricus ecclesiam suam tantopere locupletavit? » Pastoralis hac vigilantia et liberalitate, nec non laborum et contradictionum invicta tolerantia, laudatissimus hic Præsul tantum effecit, ut intra septennium, hæretica lues ex tota ferme diœcesi fuerit profligata, et orthodoxa fides in eam reducta; et sic multa millia hominum non solum tunc viventium, sed etiam posteriorum, ab interitu vindicata sint.

39. « Qui Præsulis zelus quam acceptus fuerit S. Henrico, et apud Deum meriti, colligi ex eo potest quod cœlestis Paterfamilias fidem hunc in vinea Domini operarium, sub vitæ vesperam, per ipsummet S. Imperatorem, ejusque sanctissimam conjugem, ad mercedem æternam tam egregii laboris recipiendam, favore extraordinario vocare dignatus fuerit. Rem istam memorabilem Fornerus pag. 110, verbis sequentibus refert: Rem prorsus stupendam, inquit, virissimam tamen vobis referam; unde liquebit quis ei imminentem ex hac vita transitam vaticinando significarit. Anno MDCXVIII, qui ei fatalis fuit, cum, in festivitate S. Henrici Imperatoris, mane pontificali ritu sacris operatus esset, a prandio vitam ejusdem Sancti, sedens in oratorio suo, lectitabat, fenestras e regione cathe-

dralem ecclesiam spectantes, auræ captandæ causâ, apertas habens. Contigit inter legendum ut adversum campanile, ubi grandiores S. Henrici et S. Cunegundis campanæ pendent, perspiceret, ibique, superioribus e fenestris, S. Henrici et S. Cunegundis imperiali habitu atque corona, uti pinguntur, simulacra immensa luce coruscantia, et sanctum quidem Henricum manu sibi annuentem cerneret.

40. « Visio ista horrorem primo incussit maximum; quem tamen, ubi se paululum collegisset et sanctis illis Patronis obnixius commendasset, superveniens interius mentis affusa consolatio sine mora expulit et abstersit. Ut autem rei veritatem penitus indagaret ac certius cognosceret, una cum ædituo cubicularium unum, post alterum eo submisit, ut quisnam in turri esset et ipsi cognoscerent. At illi quidem neminem penitus ibi se vidisse renuntiaverunt, cum omnia perlustrassent; visio tamen illa permansit, illis præsentibus, tametsi nihil uspiam præter horrorem quemdam insolitum persentiscerent, nec quid sibi episcopus vellet, intelligerent. Et cum se tertio ostendisset eadem apparitio, tandem omnino disparuit. Contigit vesperi ut cum ipso, de more, per hortum ambulando, matutinas cum laudibus preces ante cœnam persolverem; quibus ad finem decursis, verbis hisce me allocutus est: Quæstio est ad te, doctor Forneri: si Sancti cuiquam appareant, et manibus quasi annuendo ad se vocent, quid significare existimas? Optimum omen, inquiebam, esse duco: signum est Sanctos eum, quem vocant, in suum consortium brevi adoptaturos. Et id colligere est ex variis apparitionibus Sanctorum, quas refert S. Gregorius Magnus in libris Dialogorum. Sic Ursino presbytero apparuerunt SS. Apostoli Petrus et Paulus, et eum ad cœlestia evocarunt.

41. « Sic Probo episcopo Reatino S. Juvenalis, S. Eleutherius Martyres obitus diem prænuntiarunt. Sic Arnulpho Suessionensi episcopo S. Michael Archangelus obitus diem prædixit. Sic Aredium, referente S. Gregorio Turonensi, S. Martinus et alii apparentes ad gaudia Beatorum invitarunt. Hæ tunc temporis historiæ mihi occurrebant. Ad quæ ille: Recte judicasti. Dicam tibi quid ante aliquot horas, hodierno etiamnum die, mihi contigerit: Et rem omnem, uti jam recensuimus, per ordinem exponebat. Et interpretatione visionis de instanti morte sua luculenter explicata, tandem ipsemet subjungebat: Audio similem visionem oblatam antecessori quondam meo, Wigando Redwito (fuit is Episcopus Bambergensis quadragesimus, eo tempore quo hæreses totam Germaniam populabantur; qui Luthe-ro et ejus asseclis, si quis alius, strenuissime restitit, et ejus paradoxa ab ecclesiæ hujus ovili, quibuscumque poterat, remediis profligavit). Is porro eodem anno e vivis esse desiit. Videbis, inquiebat, idem et mihi eventurum. Nam in hujus anni fidem non ero supervicturus. Dixit, et verbo respondit eventus paulo ante finem ejusdem anni MDCXIII.

42. « Interea temporis summa et unica ejus cura A fuit se sanctorum Patronorum consortio, ad quod ab ipsismet gratiosissime invitatus fuerat, dignum reddere. Restabant tunc temporis aliquot adhuc oppida, ut Hochstadiense, Hertzogenauracense, Oberscheinteldense, Burckunstadiense cum nonnullis pagis, in quibus reformatio quidem, et errantium ad Ecclesiae unitatem reductio jam inchoata, necdum tamen ad optatum finem perducta erat. Arbitratus igitur se sanctis Fundatoribus acceptissimum venturum, si ecclesiam ab ipsis fundatam, sine macula hæresis præsentare illorum conspectui posset, tota virum contentione in id perficiendum incubuit : et quod in votis habebat, est assecutus, Domino fidelissimi sui servi conatibus favente, et evidentibus B gratiæ divinæ subsidiis cooperante.

43. « Præterea, cum sibi a S. Heinrico e turri manu annuente, denuntiari crederet illud Regum 4, cap. 20 : « Præcipue domui tuæ ; morierisenim tu et non vives, » cœpit omnia rite ordinare, tam quoad temporalia quam quoad statum animæ suæ. Peccata sua eleemosynis redimere cupiens, in omnia templa et monasteria pauperum religiosorum, in hospitalia et nosocomia largissimas eleemosynas destinavit : aliis quoque Christi pauperibus pecunias sine numero dispertiri curavi. Et postquam Herbipoli (quo propter negotia tanquam Præpositus illius ecclesiae concesserat) in morbum incidisset, tam mihi, quam aliis toto morbi tempore ipsi adstantibus, liberam de omnibus bonis suis, in horreis, in C penuariis, in ære præsentis, quascumque vollemus, eleemosynas ad libitum nostrum pro anima sua, pauperibus et locis piis dispertiendi facultatem concessit, hæc sæpe iterans verba : Quidquid pro anima mea eleemosynarum erogaveritis, ego ratum habeo.

44. « Idque præsentibus etiam ecclesiae imperialis Bambergensis duobus Prælatibus, qui Herbipolim ideo descenderant, ut eum in morbo suo inviserent et consolarentur, pluries iteravit, addens non semel : Peccata mea gravissima sunt, et numero propemodum infinita : multis proinde et magnis eleemosynis diluenda. Ultimam suam voluntatem exposuit, ut sequitur : Omnia mea bona, inquit, de quibus ut D peculio proprio, majori ex parte hereditario, disponere possum, in tres partes dividi volo. Prima detur Ecclesiae ; altera pauperum usibus impendatur ; tertia cognatis meis cedat, quos inter præcipuos esse volo eos qui in studiis adhuc versantur ; et fratris filios minores, ut in Catholica religione valeant educari. Nollem autem, de bonis Ecclesiae, mihi sanguine junctis quidquam elargiri, nisi ex patrimonio meo suppeteret, ut eis benefacere possem : scio enim ecclesiastica bona illis non deberi. Addidit in fine, sepeliri se velle in ecclesia cathedrali Bambergensi, sine pompa, et quam minimo fieri posset sumptu.

45. « Ceterum quam exacte se ad beatam mortem præparaverit, et quam pie illam oppetierit, Fornerus

pluribus paginis exsequitur. Demum concludit : Candide fateor, et quod res est, edico. Plurimis, qui pie admodum ex hac vita emigrare credebantur, adfui in extremis : sed neminem adhuc vidi in hodiernam diem, imo et vix audivi similem hominis jam morituri pietatem, qua ille diem suum clausit extremum. Tantum momenti et efficaciam ad bene moriendum habuit patrocinium SS. Heinrici et Cunegundis, et eorundem gratiosa apparitio, devotum sibi clientem ad beatam æternitatem invitantium. Videtur etiam hoc loco commemoranda alia visio Præsuli huic aliquot ante mortem horis oblata, qua certior factus fuit de futuro quondam successore suo, qui ea quæ ipse pro bono ecclesiae Bambergensis recte cœperat, strenue erat prosecuturus. Refert vaticinium illud sæpius laudatus Fridericus Fornerus in citato tractatu, *Duo specula Principis ecclesiastici*, et in concione secunda funebri de Joanne Godefrido ab Aschauen, pag. 60, ubi sic scribit :

46. « Cum Illustrissimus et Reverendissimus Bambergensis episcopus Nythardus, laudatissimæ memoriæ, anno MDCVIII in ipsa S. Stephani festivitate, qua in vivis esse desiit, mane sacrificio interfuisset, ego, qui ei semper aderam, nostrum Joannem Godefridum, qui nudiustertius ex Galliis domum redierat, ad eum in lecto decumbentem, multis præsentibus, introduxi : quem cum ingredientem conspexisset, ad me conversus : Qualemnam, inquit, episcopum mihi adducis ? Ego illi : Illustrissime Domine, est juvenis Canonicus Joannes Godefridus ab Aschauen, paucos ante dies ex Gallia domum redux. Ejus itaque manu apprehensa : Iste, inquit, post paucos annos coudecorabit sedem episcopalem S. Ottonis. Et post hæc verba conticuit meditantibus aliquantisper : ac demum de reditu ei est congratulatus. Recordabatur ejusmodi verborum non raro Illustrissimus noster Joannes Godefridus, piæ memoriæ ; vetabat tamen aliis evulgari.

47. « Hucusque verba Forneri pag. 60, qui supra pag. 11 retulerat, piissimam ejus matrem Brigittam de Zobel, dum filiulus ejus adhuc in cunis vagiret, nocte quadam, cum pridie sacram Eucharistiam sumpsisset, et filium suum Christo et Matri ejus devotius commendasset, mitra et habitu pontificali ornatum, ac miro fulgore coruscum ante se stantem conspexisse. Erat laudatus juvenis, qui tunc agebat annum ætatis vigesimum quartum, S. Heinrico specialiter devotus ; et eidem Sancto, ut merito creditur, apprime charus, non solum ob devotionis tenerritudinem, sed vel maxime ob similitudinem castimoniam, quæ juvenis supra communem modum effulgebat, et non ita pridem Herbipoli, ubi studiis vacabat, ejusce virtutis specimen dederat immortalis memoria dignum. Fornerus in concione prima funebri pag. 26, illud ita refert :

48. « Rem admirandam, verissimam tamen, vobis memorabo. Joannes Godefridus ab Aschauen in adolescentia sua, ut nemo non novit, formosissimus

erat et venustissimus ; pereleganti quoque corporis A constitutione : qua occasione humani generis hostis hæreditarius arrepta, ejus virginæ puritati hoc stratagemate insidias struxit, et pedicas objecit. Femina quædam ex gynæceo magni nominis et illustris conditionis, instigante cacodæmone, insigni ejus forma et pulchritudine captæ, honoris specie ad convivium invitarunt : ubi, cum eum qui curam ex officio gerere debebat, nil mali suspicantem ex industria inebriassent, cubitumque ductari jussissent, ea nocte adolescentem quoque apud se retinere voluerunt, quia, ne ipse mali quidpiam subesse ratus, cum dormitum jam concessisset, libidinosa illa diaboli organa clam taciteque lectum ejus accesserunt, et verbis pariter lascivit, et quibuscumque poterant titillationibus ad res nefarias eum sollicitare cœperunt. Quid pudicissimus adolescens ? Horrendum vociferans, e lecto, ut erat, lineis caligit et indusio vestitus prosiliit, e manibus illarum erupit, ostium domus festinanter petiit, et, relictis omnibus post se vestimentis, ad domum cujusdam amici venit, ibique quod reliquum erat noctis, Deo gratias agens pro obtenta castitatis palma, quiete pergit....

49. « Clericus tandem initiatus, majore solertia corporis et mentis castimonie sibi invigilandum existimavit ; idque tanto diligentius, quanto majores tum temporis corruptelæ passim vigeant..... Vix ævo nostro inventus est similis illi, qui tanto virginæ puritatis zelo conservaret legem Excelsi. Hujus C igitur castimonie aliarumque, quibus illa stipari solet, virtutum fragrantia delectatus S. Henricus videtur Joannem Godefridum selegisse, et a Deo obtinuisse pro sua Ecclesia episcopum, seu instrumentum maxime idoneum ad restituendum pudorem, qui non tantum in populo, sed etiam in clero, miserandum in modum collapsus fuerat. Unde cum, anno MDCIX XLVII episcopus in extremis ageret, virginei conjuges S. Henricus et Cunegundis in turri ecclesie cathedralis denuo se conspiciendos et pro eligendo novo præsule sollicitos exhibuerunt.

50. « Id quod in opusculo, cui titulus ; *Luctus publicus Franconie ob immaturum e vita abitum Joannis Godefridi*, edito a collegio Societatis Jesu Herbipoli anno MDCXIII, pag. 3, hisce verbis refertur : SS. Henricus et Cunegundis paulo ante ejus electionem visi urbem e turri circumspicere, Quam apparitionem poeta sic exprimit :

Quem patriæ Pater
E censu Superum gravi
Henricus, lateri virgine conjuge
Adfixa, venerabiles
Acquisisse viros inter, episcopum
Fama diditur integra :
Urbem dum propriam, turrigera e domo,
Circumfundere lumina
Visus, quando abitum fata superstitis
Urgebant fera præsulis.

51. « Nemini tunc in mentem veniebat, in electione episcopali ex urna proditorum Joannem Godefridum, tum quia is erat ex junioribus capitularibus, tum quia suffragia collimabant in Joannem Christophorum Neustetter dictum Sturmer, ecclesie imperialis decanum. Sed suffragium S. Henrici pro cliente suo Joanne Godefrido apud Deum demum prævaluit. Hinc, etiamsi memoratus decanus primo statim scrutinio in episcopum electus fuisset, noluit tamen dignitatem amittere. Et, licet a toto capitulo instanter rogaretur et urgeretur ad consentiendum, non tantum secundo et tertio, sed etiam quarto recusavit. Cumque hæc lucta diu teneret, demum, ipsomet decano præeunte, ex inspiratione Spiritus sancti et unanimi consensu dominorum capitularium B Joannes Godefridus ad Aschausen salutatus fuit episcopus Bambergensis XXI Julii, anno MDCIX. Electionem hanc, speciali Numinis providentia, in bonum Ecclesie Bambergensis, opis admodum indigæ, dispositam ac ordinatam fuisse, communis erat peritorum persuasio.

52. « Eminentissimus cardinalis Bellarminus in prima epistola ad Joannem Godefridum episcopum Bambergensem nuper electum, data IV Novemb. MDCIX, ita scribit : Illustrissime ac reverendissime domine, a Domino factum est istud ; et est mirabile in oculis nostris. Nuntius de electione illustrissimæ et reverendissimæ Dem. vestræ lætificat universam civitatem Dei. Dolebamus oppressionem nobilis Ecclesie Bambergensis : et cum non succurreret aptum remedium, a Domino auxilium precabamur. Sed pius dominus fecit superabundantius quam petere aut intelligere poteramus. Superest nunc ut, qui cœpit in vobis opus bonum, ipse perficiat, et per vos Ecclesia Bambergensis gloriam suam in præsentem recipiat, ut et vos in die Domini immortalem gloriæ coronam a Principe pastorum recipiatis.

53. « Idem cardinalis, eodem die et anno scribens serenissimo Bavarie duci Maximiliano, inter alia hæc habet : De electo vero Bambergensi quid dicam ? Sensi profecto incredibilem animi voluptatem, et tam manifestæ gratiæ Dei humillimas gratias egi. Ita ille. Historia inscripta collegii Soc. Jesu Herbipoli, illo ipso anno MDCIX, de episcopo Bambergensi recens electo ita loquitur : Ex partheniorum sodalium numero Ecclesie Bambergensi præsul divinitus datus est Joannes Godefridus ab Aschausen, homo philosophiam et leges humanas divinasque doctus, in quo nihil fastus aut fuci ; mores ad humanitatem compositi ; ætas florens, et, quod miseris, adolescentiæ vicinior ; priscæ probitatis et sanctitatis severioris imago, etc.

54. « Quemadmodum autem præclarus adeo episcopus Ecclesie Bambergensi, tempore periculosissimo, satagente S. Henrico donatus fuit, ita idem episcopus, eodem sancto imperatore patrocinate, simul ac pastoralem curam suscepit, res magnas pro Deo et Ecclesia, tam in restituendo cultu divi-

no quam in emendandis cleri et populi moribus aggressus fuit; atque ipsa magnitudine operum quæ peregit, palam omnibus fecit, se non tam hominum quam cœlitus suffragiis ad episcopatum, pro bono Ecclesiæ assumptum. Quæ egregia facta cum Romam latere non possent, eminentissimus Bellarminus denuo ad Joannem Godefridum anno MDCX ita scribit: Quod egi in causa... quamvis magna voluntate egerim, non tanti momenti fuit, ut opus esset fatigari in scribendo tantum episcopum et in rebus gravioribus occupatum. Quia tamen scribere libuit, mihi quoque respondere jucundissimum est ei viro, quem quasi de cœlo missum suspicio. Non novi de facie episcopum et principem Bambergensem Godefridum, sed ex operibus egregiis notissimum vehementer diligo et veneror; et precor assiduo Deum ut, quem opportuno tempore, labenti Ecclesiæ Bambergensi præficere dignatus est, eum longo tempore incolumem servare, dirigere et protegere, et tandem etiam plenum dierum et meritorum gloriose coronare dignetur.

55. « Idem cardinalis anno MDCXII, XII Februarii, ad Fridericum Fornerum suffraganeum Bambergensem scribens, addit sequentia: Sed his omissis, gratias ingentes habeo pro iis quæ ad me scripsisti de insigni progressu optimi principis et episcopi vestri, quem non hominum vota aut studia, sed Deus ipse, pro sua infinita pietate. Ecclesiæ suæ donavit. Ego certe ita illi germana charitate afficior, ut, si pennas columbæ assumere possem, nihil me detineret quin statim ad ejus complexum volarem. Utinam multos ei similes non solum in Germania, sed etiam in Italia et in reliquo orbe Christiano haberemus! Videremus enim continuo vineam Domini tam bonis agricolis commissam mirifice reflorescere. Precor illi ex corde longitudinem dierum, quanta necessaria est ad Ecclesiæ reformationem, etc.

56. « Plura ejusmodi in epistolis suis habet laudatus cardinalis, signanter extollens magnitudinem beneficii quod divina bonitas præstitit labenti Ecclesiæ Bambergensi, illi providendo de episcopo, « qui in vita sua suffulsit domum, et in diebus suis corroboravit templum: qui curavit gentem suam et liberavit eam a perditione (*Eccli. l.*). » Quod meritis et intercessioni SS. Heinrici et Cunegundis in acceptis ferendum esse probat pervigil eorum studium circa electionem hujus episcopi exhibitum, ut supra relatam fuit, nec non singularis episcopi devotio et fiducia erga sanctos fundatores; cujus devotionis ac fiduciæ specimen aliquod hic subjungitur:

57. « Ut primum Joannes Godefridus onus episcopale suscepit, colluctatio illi fuit non tantum adversus spiritualia nequitie in cœlestibus, videlicet adversus hæresim, magiam, veneficia, dæmoniacum idolomaniam, fœdissimas carnis corruptiones, et innumera flagitiorum monstra, sed etiam contra formidabiles principum hæreticorum exercitus, Franconiæ perpetuo imminentes. Contra quos cœlesti præsidio sibi opus esse intelligens, ad S. Heinrici

patrocinium confugit. Et ut haberet adjutorii ipsius arrham, obtinuit ab Eberhardo Augustano episcopo, consecratore suo, gladium quo sanctus imperator quondam in præliis ad edomandos Ecclesiæ hostes usus fuerat: quem sanctum gladium accepit tanquam munus a Deo missum, cujus virtute arceret adversarios populi sui, qui erant multi et potentes. Inprimis Fridericus V, comes palatinus Rheni, invasor coronæ Bohemicæ; Mansfeldius; marchio Durlacensis, dux Anhaltinus, Christianus Brunswicensis seu Halberstadiensis, eorumque socii, qui diocesim Bambergensem, uti et Herbipolensem, foliis palam impressis, sibi in prædam destinaverant, et spe jam devoraverant.

58. « Quamvis autem in utramque diocesim pluries irruptionem tentaverint, Joannes Godefridus tamen (qui interea etiam Herbipolensis episcopus creatus fuerat) hostiles conatus partim elusit consilio, partim fregit fortitudine, opponendo hostibus copias suas, quas conscripserat, una cum copiis auxiliaribus serenissimi ducis Bavarie. Et dum milites pugnarent in patriæ confiniis, ipse interdum noctuque, projecta in terram facie, velut alter Moyses, pro populo suo orationes ad Deum fundebat. Et quod de die interdum ob legatorum, ac militiæ præfectorum, euntium ac redeuntium interpellationes, præstare non poterat, media surgens nocte, somno antelucanis excubiis majorem in modum coarctato, integris horis cum Deo colloquendo compensabat. Hisce armis devotus S. Heinrici cliens Ecclesiam suam, toto regiminis sui tempore, ab hostium irruptionibus, deprædationibus et incendiis (quin et a peste, quæ antea singulis annis Bambergæ sæviebat) servavit immunam.

59. « Supremum a S. Heinrico favorem Joannes Godefridus expertus fuit ante mortem suam, quam ei sanctus imperator una cum virginea conjugè apparens pronuntiavit, ut refertur in Vita manuscripta hujus principis. Ab eo tempore non omisit se quam accuratissime ad felicem ex hac vita transitum comparare. Tota quidem vita ejus, præsertim quam in episcopatu duxit, fuit perpetua ad beatam mortem præparatio: habito tamen cœlesti de ea indicio, curas suas ad supremum illud negotium magis intendit. Cum, illo ipso anno quo obiit, ex præscripto medicorum, in arce Waldaschacensi, instaurandæ valetudini vacaret, toto eo tempore, sive publice sive privatim panderet aut cœnaret, ejus jussu semper aliquis e cubiculariis libellum Jeremiæ Drexelii S. J. de æternitate prælegebat, quem tempore illo totum tertio percurrit. Interea vero, dum aut balneis uteretur aut sudoribus eliciendis vacaret, aliis piis libellis, potissimum historiis de rebus gestis sanctorum legendis, animum relaxabat.

60. « Memini fuisse qui in mea præsentia ei suaderet res potius jucundas quam tetricas et melancholicas de morte, de inferno, de æternis damnatorum pœnis, illi tempore convenire quo valetudo curatur: respondit: Scio me brevi moriturum. Sto

hos excipiunt DD. vicarii ecclesiæ cathed. nec non A canonici trium ecclesiarum collegiatarum : scilicet ad S. Jacobum, ad S. Gangolphum, ad S. Stephanum. Succedit Reverendissimum capitulum cathedrale. Sequuntur statuæ in feretris deportatæ a diversorum Ordinum Religiosis in Dalmaticis ; primo crux pretiosa, de qua supra, a quatuor ex Ordine RP. Cappuc. 2. Statua S. Gregorii a quatuor ex Ordine PP. Carmelit. 3. Statua S. Cunegundis a quatuor ex Ordine PP. Francisc. 4. Statua S. Henrici a quatuor ex Ordine PP. Prædicator. 5. Statua B. Virginis a quatuor ex Ord. PP. Benedict. Intercedit chorus musicalis instrumentalis, tum chorus alius juvenum scenice vestitorum, referentium angelos cum cymbalis.

106. « Sequuntur deinde duo presbyteri in pluvialibus, portantes librum Evangeliorum et stolam pro cantandis in designatis stationibus Evangeliiis : tum acolythi duo portantes candelabra cum cereis accensis. Succedunt quatuor in dalmaticis, cum naviculis et thuribulis, Sanctissimum continuo incensantes. Post quos subdiaconus, et diaconus, ac tandem sub baldachino Reverendissimus ecclesiæ cathedralis decanus portans Venerabile Sacramentum, cujus utrimquelatus stipant Episcopus et Præpositus ejusdem ecclesiæ cathed., candidis facibus instructi. Cingunt baldachinum octoni juvenes, faces itidem præferentes, nec non tribus machinica pistorum cum suis candelis majoribus. Sequuntur deinde domini status sæcularis, nobilitas aulica, tum DD. consilarii Celsissimi, et reliqui ex diversis dicasteriis suo ordine officiales, populo ac plebe cetera agmen claudente.

107. « Subsistit processio in stationibus quatuor, quarum prima habetur prope ecclesiam PP. Cappucinorum, altera in ecclesia parochiali S. Martini, tertia in foro prope ecclesiam PP. Societatis, ubi cives in armis comparentes, atque in cohortes quatuor distinctas partiti, processionem excipiunt, quæ ad ecclesiam cathedralem revertens, stationem quartam et ultimam agit in areapatente ante aulam Principis, ubi denuo duæ cohortes civiumaliæ consistunt, cum quibus sese quatuor illæ jungunt, ut postea festiva bombardarum explosione, ad Evangelium et elevationem repetita, summi Sacri augeant solennitatem ; quod idem Reverendissimus D. decanus celebrat, et data sub finem benedictione solenni cum Venerabili, festivitatem antemeridianam concludit. »

§ III. Incrementum anni hujus MDCCLXIII.

108. Hactenus stabilitas et constantissima in sanctissimum Patronum Ordinum omnium Bambergensium, utpote pientissimorum clientum, veneratio, cui cumulum novum hoc ipso anno accessisse intelliges ex adjunctis Pottuvii litteris, quas his etiam describo. Sic habet : « Hic cultus S. Henrici hactenus usitatus et ordinarius fuit. Hoc anno MDCCLXIII Congregationes, quæ in Academia Bambergensi, sub directione Patrum Societatis Jesu institutæ sunt, accensæ desi-

derio venerationem sancti imperatoris, de hac patria adeo præclare meriti, aliquatenus augendi ; et potentem intercessionem hujus Sancti cujus sacratissimum corpus penes se habent, speciali aliqua devotione promerendi. delegerunt sibi aliquot dies infra Octavam, quibus sacram sepulcrum, ritu supplicantium adirent, et Sancti patrocinium, junctis animis ac vocibus implorarent. Die uno prodiit sodalitas Angelica, quæ tres Grammaticæ classes complectitur. Altero sodalitas Media, quam Poetæ et Rhetores constituunt. Tertio Major, quæ et Academica dicitur, in qua Philosophi et Theologi locum habent.

109. « Quolibet ex his die constituto, sine lectionum dispendio, tempore ordinariæ suæ Missæ, processit e gymnasio, ac ordine composito, secuta suum vexillum, inter devotum litaniarum concentum, ad ecclesiam cathedralem progressa fuit : ubi compulsionem campanarum, et ad introitum portæ, aspersione aquæ lustralis, ab admodum reverendo domino subcustode excepta fuit. Inde ad aram et sacram Tumbam prostrati, accepta benedictione sanctissimi Sacramenti, audiverunt Missam ; sub qua Officium de S. Henrico, alternis versibus, præeunte præside, alta voce recitarunt. Post consecrationem, perantiquum ac devotum hymnum de eodem Sancto : Laudet omnis spiritus Christum, qui divinitus, etc., intersonante organo, decantarunt, ac demum devotionem suam, iterata Christi eucharistici sibi bene precantis adoratione concluserunt.

110. « Parentes hac liberorum, erga Sanctum Imperatorem, pietate delectati, egerunt, ut sodalitas civica simile venerationis obsequium memorato sancto Patrono exhiberet ; quo et insigniter præstitit Dominica infra Octavam, numerosissimo dominorum ac civium comitatu. Excellentissimus dominus decanus, perspecta hac Bambergensium in cultum S. Henrici propensione, sapienter illa usus fuit, ad festivitatem Octavæ sancti Imperatoris etiam post meridiem ea, qua par est, devotione celebrandam atque optimo fine concludendam. Consueverant hactenus Bambergenses, post exantlatos mane in adornanda et peragenda processione labores, tempus pomeridianum dare animorum relaxationi, invisendo amicos, vel exspatiando in hortos et viridaria.

111. « Ne igitur particula hujus bonæ diei absque spirituali fructu, et publica veneratione sancti Patroni præteriret, laudatus Excellentissimus operam dedit, ut laus Sancti nostri a juventute, ex omnibus catechismis et scholis trivialibus totius urbis collecta, demum perficeretur. Itaque, prævis invitatione, numerosissima juvenus, una cum scholarum præsidiibus, a meridie congregata fuit in templo Patrum Societatis Jesu, ibique adornata processio, quæ longa serie, pulchroque ordine, inter pios cantus pervenit ad ecclesiam cathedralem sub finem Vesperarum. Et quia jussu ejusdem excellentissimi Domini, e cathedra promulgatum fuerat, post Vesperas non solum illuc ducendam processionem parvulorum, sed etiam

ibidem habendam concione panegyricam de S. Henrico ecclesia jam erat hominibus ex omni statu graduque ita referta, ut processio locum illi non reperiret.

112. « Apertus tamen fuit illi transitus coram sacra Tumba, ut quivis parvulus, saltem devota reverentia, sanctum suum Patronum venerari potuerit. Dicta subinde fuit panegyri, in qua ecclesiastes, et occasione plurium supplicationum, quas Bambergenses, per hujus Octavæ decursum, ad sepulcrum sancti Henrici instituerunt, et nunc pueri ultimo compleverunt, gratiose adduxit processionem illam memorabilem, in qua itidem pueri olim in Apulia, ex urbe Troja arctissime obsessa, supplicabundi progressi sunt ad castra irati Imperatoris, eumque ad misericordiam, ut urbi jam ad extrema deductæ parceret, inflexerunt, etc. Tota festivitas decantatione hymni Ambrosiani et solenni benedictione sanctissimi Sacramenti conclusa fuit cum magna consolatione totius urbis, exultantis ob notabile incrementum cultus sui sancti Patroni. »

§ IV. *Innovatum de S. Henrico pietatis Officium, pro honore et amore sancti Henrici Romanorum Imperatoris, Hungarorum Apostoli, Imperialis episcopus Bambergensis Fundatoris et Patroni, anno MDCLXIII permissu Superiorum Bambergæ editum: nunc ad renovandam devotionem ad eundem Sanctum ibidem recusum. Typis Georgii Andreæ Gertner, Reverendissimi Capituli Typographi. MDCCXIII*

AD MATUTINUM.

Pater noster, Ave Maria.

☩ Domine, labia mea aperies,

☩ Et os meum annuntiabit laudem tuam.

☩ Deus in adjutorium meum intende;

☩ Domine ad adjuvandum me festina.

Gloria Patri et Filio, et Spiritui sancto: Sicut erat in principio, et nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Hymnus.

113. Virum, canamus, gloria.
Recteque factis inclytum,
Bellique pacisque artibus,
In sanctitate deditum.

Henricus es, virtutibus
Mundi revellens cardines,
Augustiorque siderum
Premens superbos ordines.

Tibi senatus cælitum
Decernit orbis purpuram,
Tantam a Beatis mentibus
Princeps inisti gratiam.

Te sæpe Regem muncupat
Præceptor, et reconditis,
Wolfgangus idem syllabis,
(Post Sex) futurum nuntiat.

Antiph. Prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso. *Psalm. xx.*

Desiderium cordis ejus tribuisti ei:

☩ Et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum, *Psalm. xx.*

ORATIO.

Deus, integritatis amator, qui ad commendandam omni hominum generi castimonie amabilitatem, illam etiam in Augusto B. Henrici conjugio eminere spectabilem voluisti; præsta quæsumus; ita nos ejus precibus cælestium deliciarum antidoto præmuniri: ut omnia prorsus terrenæ corruptionis vulnera nesciamus. Per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

AD LAUDES.

☩ Deus in adjutorium, etc., *ut supra.*

Hymnus

114. Suprema curarum, Tibi,
Virtutis ardor, Imperi
Frenum capessenti fuit:
Henrici, Bojorum decus.
Agnata, Te, devotio
Ad vota finxit cælitum,
Virum secundum cor Dei,
Ejusque factum nutibus.

Hoc nomen indeptum Pii:
Hoc templa mille condita:
Hoc ipse signis militans
Testatur, æther, sub tuis.
Nostras protervas Numini
Subesse mentes impetra.
Devotionis vinculis
Tuos clientes mancipa.

Antiph. Quasi sol refulgens, sic ille effulsit in domo Dei, et quasi flos rosarum in diebus vernis, et quasi lilia, quæ sunt in transitu aquæ, et quasi thus redolens in diebus æstatis. *Eccli. l.*

☩ Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meum.

☩ Qui faciat omnes voluntates meas. *Act. ii.*

ORATIO, *ut supra*

AD PRIMAM.

☩ Deus in adjutorium, etc.

Hymnus.

115. Firmare progressus thronum,
Jubere cum primis Tibi,
Et imperare gestiens,
Clementiam ducem legis.

O Christianum principem!
Cujus sitivit hostium
Nunquam cruorem sobria,
Rectique servans purpura.

Victas manus infantie
Patrum precanti noxias,
Promptusque mites, cladibus
Dare æmulorum, lacrymas.

Te deprecamus; obtine
Nobis potentem vindicis
Flammæ, sui que compotem
Iræque mansuetudinem.

Antiph. In fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum, et elegit eum ex omni carne. *Eccli.* XLV.

† Memento, Domine, David,
 † Et omnis mansuetudinis ejus. *Psal.* CXXXI.
 ORATIO, *ut supra.*

AD TERTIAM.

† Deus in adjutorium, etc.

Hymnus.

116. Pium perinde pauperes,
 Reique, natum, publicæ
 Plebs sensit imbecillior :
 Sibique de cælo datum.
 Orbæ patronum dictitant.
 Patrem pupilli : te duce
 Se cæcus ire clamitat,
 Claudusque Te niti pede.
 Oliva nullis dexteris
 Non carpta, non large ferens
 Opem fuisti ; ditior,
 Cum pauper aufert omnia.
 Quanto poli, beatior.
 Jam gaudiis perfunderis.
 Tanto tuis profusior
 Indulgeas Te subditis.

Antiph. Oculus sui cæco et pes claudo, pater eram pauperum : causam, quam nesciebam, diligentissime investigabam. *Job* XXIX.

† Stabilita sunt bona illius in Domino,
 † Et eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia Sanctorum. *Eccli.* XXXI.
 ORATIO, *ut supra.*

AD SEXTAM.

† Deus in adjutorium, etc.

Hymnus.

117. Augustus esse non minus,
 Henrice, quam vis dicier :
 Clerus coronam gloriæ,
 Civisque nequit hanc tibi.
 Dum Conjugem das Hungaro
 Regi, sororem Gisellam,
 Regni nova propagine
 Matrem, beas, Ecclesiam.
 Augustus atque Apostolus,
 Quam rara jungis nomina :
 Fasces et Evangelion,
 Virtutis altæ stemmata.
 Adaugeat nostris fidem,
 Ut Christus author, cordibus,
 Et infideles Pannonum
 Propulset, ora, finibus.

Antiph. Beatus iste Sanctus, qui confisus est in Domino ; prædicavit præceptum Domini, constitutus est in monte sancto ejus.

† Quam speciosi penes Evangelizantium pacem.
 † Evangelizantium bona. *Rom.* X.
 ORATIO, *ut supra.*

AD NONAM.

† Deus in adjutorium, etc.

Hymnus

118. Jam Te caducis ominens
 Commeodat astris Spiritus :
 Liberque, ferre compedes
 Opum profanas nescius.

Nam cæcis omnes imperi
 In Numinis profunditur,
 Divumque cultum vertitur,
 Christique cedit usibus.

Hinc unus heres scribitur
 Ex asse : cælo conditur,
 Ubi voluntas figitur,
 Omnis facultas regia.

Quo transtulisti munera,
 Henrice, nos potissimæ,
 Tuos clientes, subsequi
 Bonis, roga, substantiæ,

Antiph. Hic vir despiciens mundum, et terrena triumphans, divitias cælo condidit ore, manu.

† Justum deduxit Dominus per vias rectas.
 † Et ostendit illi regnum Dei. *Sap.* X.
 ORATIO, *ut supra.*

AD VESPERAS.

† Deus in adjutorium, etc.

Hymnus.

119. Quid, quod litatis omnibus
 Rebus, polo, fluentibus,
 Luctatur ipsis egredi,
 Mens alta, terræ finibus ?

Calcare fastum sæculi
 Henricus ardet, jam satur
 Luxisse, lumen condere
 Lucerna Christi quæritat.

Mutare pannis purpuram,
 Claustisque sacris curiam :
 Ni sidus orbi subtrahi
 Vetet Creator sideris.

Hoc mentis altæ Spiritus
 Tentare da præcordia,
 Deusque mentem gratiæ
 Vigore in astra subleva.

Antiph. Existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei : propter quem omnia detrimentum feci, et ardeam ut stercora, ut Christum lucrifaciam. *Philipp.* III.

† Iste est qui contempsit vitam mundi,
 † Et pervenit ad gaudia regni.
 ORATIO, *ut supra.*

COMPLETORIUM.

† Convertite nos Deus salutaris noster.
 † Et averte iram tuam a nobis.
 † Deus in adjutorium, etc.

Hymnus

120. Mirare tandem Cæsaris
 Ad usque lethi limina
 (Quod integrarum mentium
 Cæli, obstupescant, agmina).
 In vase carnis fictili

Intaminatum spiritum
 A conjugali vinculo
 Corruptionis nescium.
 Raro fidem mirasculo
 Suprema vox ægri facit :
 Habete vobis Virginem,
 Quam mi dedistis Conjugem.
 Virtutis exempli, Deus,
 Tantæ trahi fragrantis
 Jungique, præsta, liliis
 In sempiterna gloria.

Antiph. Hic est, qui nescivit thorum in delicto,
 habebit fructum in respectione animarum sancta-
 rum. *Sap.* III.

☩ Justus germinabit, sicut lilium.
 ☩ Et florebit in æternum ante Dominum.
 ORATIO, *ut supra.*

COMMENDATIO.

121. Supreme regnorum Parens,
 Per quem potentes imperant,
 Da, quod precamur subditi
 Sui per acta Principis.
 Ut quas in illo cælicæ
 Virtutis excellentias
 Verentur, addant tangere.
 Vel æmulando fimbrias.
 Cum flamma nos cupidinis
 Telo sagittat igneo;
 Cum noxiæ libidinis
 Videbis æstro percitos;
 Ubi pudici Principis
 Sonare nomen audies
 Pie vocatum, mentibus
 Exesse flammæ imperes.
 Sit sæculorum gloria
 Tibi Pater cum Filio,
 Et Spiritu, qui virginum
 Est castus hospes mentium.

*Hic notulæ inseruntur ad explicanda nonnulla quæ
 in præcedentibus obscuriora videri possent : at nos eas
 prætermisimus cum omnia superius satis explanata sint.
 Sequuntur libelli reliqua ad S. Henricum spectantia*

HYMNUS ANTIQVUS

DE S. HENRICO.

Ex Missali Bambergensi.

122. Laudet omnis spiritus
 Christum, qui divinitus
 Coronavit gloria
 Gloriosum Confessorem
 Quem Patronum et Auctorem
 Hæc colit Ecclesia.
 Homo vetus in peccatis
 Primam stolam novitatis
 Recipit cum annulo,
 Quisquis mente puriore
 Plaudit manu, psallit ore
 Digne Dei famulo.
 Post Sex) legens dubitat
 Rex, quem sensum teneat

A

Oratio truncata :
 Sextus annus volvitur,
 Et problema solvitur
 Corona duplicata.
 Purgatura criminis
 Notam, Virgo Virginis
 Vendicat pudorem ;
 Purgat adulterium,
 Ignitorum vomerum
 Non sentiens calorem.
 In Cassino monte curam
 Benedicti, post pressuram
 Longam sentit calculi,
 Quem, dum nusquam sit contactum
 Corpus, tamen inde tractum
 Admirantur singuli.

B

Angelus fortis militat in castris
 Victor victorem gloria coronans,
 Hoste fugato.
 Precibus crebris instat alienis
 Curis vacuus, Deo vacans sæpius
 Orbe pacato,
 Dum migraret ex hac vita ;
 Finem rei eremita
 Didicit ex dæmone :
 Nil inventum morte dignum,
 Neque scænum, neque lignum
 Nihil hominis in homine.

C

Talis Christo deservivit,
 Talis Christo vivens vivit,
 In æterna patria.
 Servus tuuset Amicus
 Tua, Deus, nos Henricus
 Consoletur gratia.

☩ Ora pro nobis, sancte Henrice,
 ☩ Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

OREMUS.

Ex Breviario Romano.

Deus qui hodierna die beatum Henricum, etc.

ORATIO.

Ex proprio Bambergensi.

123. Deus qui beatum Henricum post terrenum
 imperium insignitum æthereis sedibus collocasti :
 tribue, quæsumus, ut quem signis miraculorum cla-
 rere cernimus, eumdem intercessorem in angustiis
 sentiamus. Per Dominum, etc.

DE SANCTO HENRICO.

*Ex Annalibus Bambergensibus apud Gretserum,
 pag. 426.*

124. Eia germen Saxonum; culmen Bavarorum,
 Palatinorum Rheni honor; decus Germaniæ; Imperii
 gloria; Ecclesiæ singulare ornamentum; et totius
 orbis stupendum miraculum: Sacratissime Impera-
 tor Heinricæ; te diligentes intueri; et fac tuis meri-
 tis et precibus; ut tui cultores fieri mereantur vir-
 tutum tuarum pro posse imitatores: quatenus vesti-
 giis tuis inhærentes, gaudeamus hic tuo semper pa-
 trocinio, et tandem beato in cælestibus tuo consor-
 tio. Amen.

VERSUS GODEFRIDI VITERBIENSIS

DE S. HENRICO, DICTO CLAUDE.

125. Henrici Claudii meritum solenniter audi,
Cui decet applaudi, cujus metra porrigo laudi :

Sumptus ab arce soli, regnat in arce poli
Conjuge Virginea Virgo permansit et ille
Catholicas dedit ecclesias numero quasi mille;

Pauperibus, viduis, spes, via, vita fuit,
Nunc et in altaria sua cernimus ossa sacra i,
More salutari solennia digna parari;

Corpora debiliū plurima sana dari.

126. *De hoc Viterbiensis metrica encomio, præcipuus S. Henrici virtutes complexo, meminimus supra in Commentario prævio num. 76, ubi de S. Henrici virginali castitate in matrimonio servata egimus, huc B lectorem remittentes ad ipsa auctoris verba, quibus etiam singulare istud sanctissimi Imperatoris decus vindicavimus. Suggesta quidem fuere nonnulla spectantia ad ostensionem reliquiarum Bambergensium, quot septenniis celebrari solitam; verum cum hæc alibi satis communia sint, nec magis ad sanctos Conjuges, quam ad alios Sanctos pertinere videantur, non fuit operæ pretium de ea re pluribus disserere: malui toti tractationi coronidem imponere, paucis enumerando templa et sacella, in sanctissimorum Conjugum honorem erecta, quæ Pottuvius in hunc modum recensuit.*

§ V. *Templa et sacella in honorem S. Henrici et S. Cunegundis erecta, præter illud de quo superius num. 18 inter miracula.*

127. « Praggæ visitur insignis ecclesia S. Henrici, quam in honorem hujus Sancti Carolus IV Imperator et Bohemorum Rex anno MCCCXXXIII, cum adhuc esset marchio Moraviæ, et Bohemiæ gubernator, ædificavit, et in parochialem erexit, quæ hodie est ex primariis Neo-Praggæ basilicis curatis, compluribus instructa foundationibus, præsertim pro alendis musicis servitio templi deputatis.

128. « Ecclesia parochialis Burckunstadii, quæ est urbs diocesis Bambergensis, jam ante aliquot sæcula est dedicata S. Henrico Imperatori, cujus patrocinium quotannis solenniter celebratur.

A 129. « Bambergæ anno MCLIV ecclesia Reverendorum Patrum Cappucinatorum ædificata est in honorem SS. Henrici et Cunegundis, quam eodem anno Reverendissimus Dominus Joannes Melchior episcopus Dunitioplitanus et suffraganeus Herbipolensis, XXVIII Junii, solenni ritu, sub eorundem Sanctorum patrocinio dedicavit.

130 « Bottensteinium, quæ est urbs diocesis Bambergensis, sita in montanis versus Voitlandiam, habet extra muros sacellum S. Cunegundi virgini, ejusque sancto Conjugi dicatum; in quo, ut constans sermo a majoribus acceptus testatur, contigit res memorabilis, hic non reticenda. Cum enim Hussitæ anno MCDXXX, vastata Voitlandia, captis quoque et incensis Culmbachio, et Barutho, in montanam diocesis Bambergensis regionem, partitis agminibus, se infunderent, et inobservati Bottensteinio iumirent, subito in sacello SS. Cunegundis et Henrici editur insuetus campanarum sonitus, quo excitati incolæ ad sacellum convolant; fores clausas, nullumque vestigium hominis ullius, qui campanas compulsare potuisset, reperiunt. At simul hostilem turmam prope adventantem conspiciunt: moram perbreve quidem, sed admodum opportunam prospiciendi rebus suis nacti, propere se tam in urbe, quam in adsito fortalio ad vim hostilem propulsandam comparant: atque ita funestum excidium, quo complures finitimæ urbes, oppida et pagi misere tunc perierunt, ope suorum Patronorum tutelarium feliciter C evaserunt. In cujus beneficii perennem gratamque memoriam, quotannis, e templo parochiali ad dictum sacellum supplicatio instituitur.

131. « In Stiria ad radices Piri montis visitur sacellum in honorem S. Henrici Imperatoris, a Fridrico ab Huffsens episcopo Bambergensi constructum circa annum MCCCCXXXVI. »

132. *Reddo fideliter acceptu, quibus quod modo addam, nil superest: confidere ausim, ex dictis perspicua esse omnia quæ faciunt ad sanctissimi Imperatoris ejusque pientissimorum clientum commendationem. Videatur Vita Dilingana cap. xxxiv, pag. 161.*

AD ACTA SANCTI HENRICI

ADDITAMENTUM

(*Monumenta Germaniæ historica, Script. tom. IV, pag. 816. — « Aliam de S. Henrico ejusque conjuge Cunegunde historiam Vitæ sancti imperatoris subjectam, a nescio quo sæculi XIII incipientis satis luculenter scriptam, sed fabulis plenam, tanquam librum III exhibet codex bibliothecæ senatus Lipsiensis num. 194, memb., sæc. XIII, a viro cl. Naumann, bibliothecæ præfecto, summa diligentia in usus nostros exscriptus, » inquit G. Waitz, in præfatione ad S. Henricum.*)

1. Secretum regis celare bonum esse, opera vero Dei enarrare honorificum esse, Psalmista nos ammonet, dicens: *Laudate Dominum in sanctis ejus (Psal. CL, 1.)*. Igitur ea que de glorioso imperatore confessore Christi Henrico, vel laudabili et gloriosa

ejus conjuge sed virgine luce clarius cognovimus, ad gloriam Dei qui operatur in sanctis suis, licet inculto, vero tamen sermone propalare proponimus; quod in eorum legenda deesse videtur, hic plenius inveniatur. Si quis scire desiderat, cum beatus